

ბათუმის შოთა რუთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებთა ფაკულტეტი

ევროპეისტიკის დეპარტამენტი

თამარ ქათამაძე

ფენტეზის ჟანრის საერთო ელემენტები ჯონ რონალდ რუელ ტოლკინისა
და ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებებში

სპეციალობა - ლიტერატურათმცოდნეობა

(ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად)

სამეცნიერო ხელმძღვანელი

პროფესორი თ. სირაძე

ბათუმი

2019

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ევროპეისტიკის დეპარტამენტში

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

თამარ სირაძე - ფილოლოგიის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი.

შემფასებლები:

- 1. ნანა გუბელაძე** - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
- 2. თეონა ბერიძე** - ფილოლოგიის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.
- 3. ნინო დონდოლაძე** - ფილოლოგიის დოქტორი

სადისერტაციო ნაშრომის დაცვა შედგება **2020 წლის 20 ნოემბერს, პარასკევს, 17 საათზე, 37-ე** აუდიტორიაში, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს მიერ შექმნილი სადისერტაციო კომისიის სხდომაზე.

მისამართი: ბათუმი 6010, ნინოშვილის/რუსთაველის ქ. 35/32

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შეიძლება ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ილია ჭავჭავაძის ბიბლიოთეკაში, ხოლო სადისერტაციო ნაშრომის ანოტაციისა - ამავე უნივერსიტეტის ვებ-გვერდზე (www.bsu.edu.ge).

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი,

ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ნ. ფარტენაძე

შესავალი

თანამედროვე ლიტერატურაში ფენტეზი ყველაზე პოპულარულ, მზარდ და განვითარებად ჟანრს წარმოადგენს. იგი, როგორც ცალკეული ჟანრი, XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე ჩაისახა და XX საუკუნის მე-2 ნახევრიდან მოყოლებული ქვეჟანრების მთელი პალიტრა მოგვცა. ქვეჟანრების მრავალფეროვნებიდან გამომდინარე, ხშირად საკამათოც კია საკითხი, თუ რომელ ქვეჟანრს უნდა მივაკუთვნოთ ესა თუ ის ნაწარმოები. მიუხედავად იმისა, რომ მისტიკური და ჯადოსნური ელემენტები საუკუნეების მანძილზე მოიპოვებოდა ლიტერატურაში, ფენტეზი, როგორც ცალკე ჟანრი, შედარებით ახალია. მიუხედავად მრავალი მსგავსებისა, იგი მკვეთრად განსხვავდება ზღაპრისა და სამეცნიერო ფანტასტიკის ფორმებისგან. ლიტერატურული კრიტიკოსების მიერ ფენტეზის ფუძემდებლად ჯონ რონალდ რუელ ტოლკინი არის მიჩნეული. მან, როგორც კლასიკური ფენტეზის სულის ჩამდგმელმა, დიდი გავლენა იქონია სხვა ქვეყნის მწერლებზეც, მათ შორის, ქართველ მწერალზე, ნატო დავითაშვილზე. ამ ორი ავტორის ნაწარმოებებში მრავალი საერთო და მსგავსი ელემენტია, თუმცა, იმის გამო, რომ მათ ფენტეზის ჟანრის განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე მოუწიათ მოღვაწეობა, მათ შორის მრავალი განსხვავებაც შეინიშნება.

ნაშრომის მიზანია განვიხილოთ ფენტეზის ორი ავტორის, ინგლისელი ჯონ რონალდ რუელ ტოლკინისა და ქართველი ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებები ძირითადი ლიტერატურული ელემენტების (დრო და სივრცე, პერსონაჟები, სიუჟეტი, კომპოზიცია, სტილი, ატმოსფერო და თემა) მიხედვით; აღმოვაჩინოთ, რა საერთო და განმასხვავებელი ნიშნებია მათ ელემენტებს შორის და ფენტეზის რა დამხმარე ელემენტები აქვთ შემოტანილი თავიანთ ნაწარმოებებში, რათა უფრო დამაჯერებლად წარმოაჩინონ ჯადოსნური ფენტეზის ჟანრისთვის დამახასიათებელი სამყარო.

ნაშრომის ამოცანებია:

- ა) ფენტეზის, როგორც ფანტასტიკის ჟანრის შემადგენელი ნაწილის და ლიტერატურაში მისი ადგილის განხილვა.
- ბ) ფენტეზის ზემოთ დასახელებული ინგლისელი და ქართველი ავტორების ნაწარმოებთა ლიტერატურული ელემენტების შესწავლა.
- გ) ნაწარმოებების ელემენტთა შორის საერთო და განმასხვავებელი ნიშნების წარმოდგენა.
- დ) წარმოჩენა ფენტეზის სხვა, დამხმარე ჯადოსნური ელემენტებისა, რომელთაც ჯ. რ. ტოლკინი და ნ. დავითაშვილი თავიანთ ნაწარმოებებში იყენებენ.

ნაშრომის სიახლე მდგომარეობს იმაში, რომ ფენტეზი, როგორც ლიტერატურული ჟანრი, ჯერ კიდევ ჩამოყალიბების პროცესშია და თავად წარმოადგენს სიახლეს ლიტერატურის კრიტიკაში. მრავალი ავტორის გავლენით ის მუდმივად იცვლის ჩარჩოებს და სხვადასხვა ქვეჟანრებად ვითარდება. ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში ამ ჟანრის შესახებ თეორიული ნაშრომი მცირე რაოდენობით გვხვდება. გარდა ამისა, ქართველი ავტორის, ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებებს სულ რამდენიმე წელია, რაც ეცნობა მკითხველი და მისი შემოქმედება ჯერ კიდევ შესასწავლია.

ნაშრომის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა მდგომარეობს იმაში, რომ იგი მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს იმ მკვლევართათვის, ვისთვისაც საინტერესოა ზოგადად ფენტეზის ჟანრი, და განსაკუთრებით ქართული ფენტეზის ნაწარმოებები.

კვლევის მეთოდოლოგია: ნაშრომის ძირითადი მიზნის განხორციელებისთვის გამოყენებულია შედარებითი, დესკრიფციული, დაკვირვების, ანალიზისა და სინთეზის მეთოდები; კვლევა წარიმართა კომპარატივისტული კრიტიკის კონტექსტში.

ნაშრომი შედგება შესავლის, სამი თავისა და დასკვნისაგან. ნაშრომს დართული აქვს გამოყენებული ლიტერატურის სია და ილუსტრაციები.

პირველი თავი განიხილავს ფენტეზის, როგორც ფანტასტიკური ლიტერატურის ნაწილს. მასში აღწერილია, თუ რა გზა გამოიარა მან, სანამ ლიტერატურაში ფანტასტიკის შემადგენელ ნაწილად დაიმკვიდრებდა თავს. ამიტომ აუცილებელი გახდა, გაგვემიჯნა ერთმანეთისგან ფენტეზი და ფანტასტიკა, რაც სხვადასხვა კრიტიკოსთა ნაშრომების განხილვით მოვახერხეთ. განვიხილეთ ფანტასტიკის ტოდოროვისეული გაგება, მისი თეორიის ძლიერი და სუსტი მხარეები და წარმოვადგინეთ ევროპელი ლიტერატურული კრიტიკოსების მიერ დადგენილი მინიმალისტური და მაქსიმალისტური მიდგომის სახეები ფანტასტიკის განმარტებაში. დიაქრონულად მიმოვიხილეთ ფენტეზის ჟანრის ელემენტები ლიტერატურაში უძველესი თქმულებებიდან იმ პერიოდამდე, სანამ ის, ტოლკინის გავლენით, ცალკე ჟანრად ჩამოყალიბდებოდა. აგრეთვე, მიმოვიხილეთ ფენტეზის ჟანრის ჟურნალები, რომელთა მეშვეობითაც ამ ჟანრმა პოპულარობა მოიპოვა. აქვე განვმარტეთ, რატომ ხდება დღემდე ფენტეზისა და სამეცნიერო ფანტასტიკის შეცდომით გაიგივება ერთმანეთთან. განსხვავება ფენტეზისა და სამეცნიერო ფანტასტიკის ჟანრებს შორის წარმოდგენილია შემდეგ ოთხ ქვეთავში: დრო, ადგილი, დროსა და სივრცეში მოძრაობა, პერსონაჟები. პირველი თავის ბოლო ქვეთავში შეპირისპირებულია ფენტეზი და ზღაპარი და წარმოდგენილია მათი განმასხვავებელი ნიშნები.

მეორე თავში წარმოდგენილია ჯ. რ. რ. ტოლკინისა და ნ. დავითაშვილის ნაწარმოებთა ანალიზი ლიტერატურული ნაწარმოების შვიდი ძირითადი ელემენტის მიხედვით, როგორცაა: დრო და სივრცე, პერსონაჟები, სიუჟეტი, კომპოზიცია, სტილი, ატმოსფერო და თემა. პერსონაჟებში ცალკე ქვეთავების სახით არის წარმოდგენილი და დახასიათებული პროტაგონისტი გმირი (რომლის ფუნქციებიც შედარებულია პროპისეულ ზღაპრის გმირის ფუნქციებთან), ანტაგონისტი გმირი, მენტორი, შემწე გმირთა რაზმი და გამოგონილი არსებები. თემის ელემენტის ქვეთავში ცალკე გამოყოფილი და განხილულია პატრიოტიზმის, სიყვარულის და ფემინიზმის თემატიკა.

მესამე თავში შეჯამებულია ჯ. რ. რ. ტოლკინისა და ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებთა შემადგენელი ძირითადი ელემენტები და მსგავსებასთან ერთად წარმოდგენილია მათ შორის არსებული განსხვავებებიც. აქვე წარმოდგენილია იმ დამხმარე ჯადოსნურ ელემენტთა სია, რომლებიც ავტორებმა თავიანთ ნაწარმოებებში შემოიტანეს, ესენია გამოგონილი არსებები, მცენარეები, რასები, ნივთები, საკვები და პროფესიები.

თავი 1

ფენტეზი - ლიტერატურული ჟანრი

1.1 ფენტეზი, როგორც ფანტასტიკური ლიტერატურის ნაწილი

ფენტეზი მრავალი კრიტიკოსის მიერ მიჩნეულია, როგორც ფანტასტიკის ჟანრის ერთ-ერთი მიმართულება, ამიტომ მართებული იქნება, პირველ რიგში განვსაზღვროთ ტერმინი “ფანტასტიკა“. სიტყვა „ფანტასტიკას“ არაინგლისელი ავტორები თავისუფლად იყენებენ, როგორც ჟანრის სახელწოდებას, თუმცა ინგლისურ ენაში თავდაპირველად ამ ტერმინის დამკვიდრება გარკვეულ სირთულეებთან იყო დაკავშირებული. მას ვერ გამოიყენებდნენ არსებით სახელად, და შესაბამისად, ლიტერატურულ ჟანრს „fantastic“ ვერ უწოდებდნენ, რადგან ინგლისურად ეს სიტყვა არაჩვეულებრივს, ფანტასტიურს ნიშნავს. 2007 წელს ჯონ კლუტმა გამოიყენა საერთო ტერმინად არაინგლისური სიტყვა *fantastika* (*fantastyka*) რომელიც აერთიანებს სამეცნიერო ფანტასტიკას, ფენტეზის, ფანტასტიკურ „ჰორორს“ და სხვა ქვეჟანრებს.

21-ე საუკუნეში „ფანტასტიკის“ აღსანიშნად ლიტერატურული კრიტიკოსების მიერ დამკვიდრდა კიდევ ერთი ტერმინი - „სპეკულაციური მხატვრული ლიტერატურა“. ამერიკელი ლიტერატორი და მკვლევარი მარეკ ოზიევიჩი (Marek Oziewicz) თავის ნაშრომში „Speculative Fiction“ განიხილავს სპეკულაციური

ლიტერატურის არსს და მას „სუპერ კატეგორიას“ უწოდებს. მასში ერთიანდება ყველა ჟანრის ნაწარმოები, რომლებიც ამა თუ იმ სახით წინააღმდეგობაში მოდის რეალობასთან. ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში ტერმინი „სპეკულაციური ლიტერატურა“ არ გვხვდება. ეს, შესაძლოა, ტერმინი „სპეკულაციურის“ ნეგატიური კონოტაციით იყოს გამოწვეული, რაც ართულებს მის დამკვიდრებას ქართულ სამეცნიერო ტერმინოლოგიაში. ის, რასაც ინგლისურ ენაში ტერმინი „სპეკულაციური ლიტერატურა“ მოიცავს, ქართულ ენაში ზოგადი ტერმინით - „ფანტასტიკა“ აღინიშნება.

1.2 ფანტასტიკის ტოდოროვისეული გაგება

ფანტასტიკის განსაზღვრების ფორმირებაში ყველაზე დიდი წვლილი მიუძღვის ბულგარელ ლიტერატორსა და კრიტიკოსს, ცვეტან ტოდოროვს. თავის წიგნში „ფანტასტიკა: ლიტერატურული ჟანრის სტრუქტურული მიდგომა“, ტოდოროვი ცდილობს ახსნას, რას უწოდებს ის „ფანტასტიკას“. ის მისთვის სპეციფიკური ტერმინია, რომელიც დგას ორ ლიტერატურულ მოვლენას, „უცნაურსა“ და „შესანიშნავს“, შორის. მისი აზრით, ფანტასტიკა განისაზღვრება, როგორც შეყოვნების (მერყეობის) მომენტი ზებუნებრივი ფაქტის დაჯერებასა და არდაჯერებას შორის. „მე კინაღამ მივადწიე დაჯერების წერტილს“ ეს არის ფორმულა, რომელიც მთლიანობაში წარმოგვიდგენს ფანტასტიკის სულს. ტოდოროვის მიხედვით, სიფაქიზე და სიზუსტე არის ფანტასტიკის მთავარი მანიშნებელი თვისებები. მაგრამ ამ არგუმენტის ერთ-ერთი სისუსტე ისაა, რომ არცერთი მის მიერ დამოწმებული ტექსტი არ არის ედგარ ალან პოს შემდეგ დაწერილი. ჩვენ კი ვიცით, რომ ფანტასტიკის ჟანრის ნაწარმოებთა უმრავლესობა სწორედ ედგარ პოს შემდგომ პერიოდში დაიწერა. მიუხედავად იმისა, რომ ტოდოროვის თეორია გარკვეულწილად ბუნდოვანია, მთლიანობაში, მას დიდი წვლილი მიუძღვის ჟანრის თეორიის განვითარებაში.

1.3 მაქსიმალისტური და მინიმალისტური მიდგომის სახეები ფანტასტიკის განმარტებაში

ფანტასტიკის განმარტებები მიდგომის თვალსაზრისით ორ ნაწილად შეგვძლია დავაჯგუფოთ - მაქსიმალისტური მიდგომა და მინიმალისტური მიდგომა. მიდგომის ეს ორი სახე კარგადაა დახასიათებული ლ. ცაგარელის მიერ: „მაქსიმალისტური თეორეტიკოსების შეხედულებით, ფანტასტიკური ლიტერატურა მოიცავს ყველა იმ ტექსტს, რომლის მხატვრულ სამყაროშიც ირღვევა ბუნებრივი (ფიზიკური) კანონები. ასეთ შემთხვევაში ფანტასტიკის ჟანრში ექცევა მხატვრული ლიტერატურის ძალიან დიდი ნაწილი ბიბლიიდან და ანტიკური მითებიდან ვიდრე სამეცნიერო ფანტასტიკამდე და ზღაპრებამდე. მაქსიმალისტურისგან განსხვავებით, მინიმალისტურ დეფინიციებში განსაზღვრული როლი ეკისრება დაეჭვებას ზებუნებრივი მოვლენების შიდაფიქციურ არსებობაში. მასში იკვეთება აზრი, რომ ფანტასტიკურ ლიტერატურაში შესაძლებელია მომხდარის ორგანიზაცია ახსნა, სახელდობრ, საბუნებისმეტყველო კანონების მიხედვით ან მათი გამორიცხვით. ამდენად, ფანტასტიკური ლიტერატურა ემყარება გადაულახავ დაპირისპირებას ორ შეუთავსებელ ახსნას შორის“ (ცაგარელი, 2006:1).

როგორც აღვნიშნეთ, „ფანტასტიკა“ ერთგვარ ქუდს წარმოადგენს, რომლის ქვეშ მოიაზრება სხვა ჟანრები, მათ შორის, ფენტეზიც. ფანტასტიკური ნაწარმოებები ჯერ კიდევ მანამდე არსებობდა, სანამ ფენტეზი ცალკე ჟანრად ჩამოყალიბდებოდა ლიტერატურაში. მაშ, სად უნდა გავავლოთ გამყოფი ხაზი ფენტეზისა და სხვა ფანტასტიკური ელემენტების შემცველ ნაწარმოებებს შორის? ინგლისური ლიტერატურული კრიტიკოსი მაიკლ მორკოკი წარმოგვიდგენს სამ ძირითად ასპექტს, რომლებიც ერთმანეთისგან განასხვავებს ფენტეზისა და ადრეულ ფანტასტიკურ ნაწარმოებებს, რაც მოიცავს განსხვავებას როგორც მათ შორის აღწერილ სამყაროთა აგებულებას შორის, ასევე მათ შექმნაში ავტორის როლს (Moorcock, 2004:24,25):

1.4 ფენტეზის განვითარება

უცნაურ არსებებსა და ჯადოსნურ ნივთებს ვხვდებით როგორც ადრეულ ლეგენდებსა და მითებში, ასევე შუა საუკუნეების ევროპულ სარაინდო ლიტერატურაშიც. ამ დროს თავად სარაინდო ლიტერატურა მხატვრული იყო, მაგრამ ისეთი ნაწარმოებები, როგორებიც იყო „ვალენტინი და ორსონი“ და „წმინდა გრაალის ძიება“ - ფენტეზის ჟანრის საწყისებს წარმოადგენდნენ, სადაც შერწყმული იყო რეალიზმი და ფენტეზი.

რენესანსის პერიოდში საგმირო ეპოსი ისევ ინარჩუნებდა პოპულარობას. თუმცა, ეპიკურის გვერდით ჩნდება პროზაც, მაგალითად, სერ ტომას მელორის (1408-1471) „მეფე ართურის სიკვდილი“. ართურის მოტივები მრავლად არის წარმოდგენილი ლიტერატურაში, თუმცა, ეს ნაწარმოებები ფენტეზისა და არა-ფენტეზის ნარევის წარმოადგენს. მნიშვნელოვანია ედმუნდ სპენსერის „ფერიების დედოფალიც“ - ერთ-ერთი პირველი ნამუშევარია, სადაც მასიურად არის შემოყვანილი ელფები და პერსონაჟთა უმრავლესობას ადამიანების ნაცვლად, ისინი წარმოადგენენ.

განმანათლებლობის ეპოქის დასაწყისში ლიტერატურული ზღაპრები გახდა აქტუალური. ამ დროს გამოჩნდნენ ისეთი ავტორები, როგორებიცაა შარლ პერო (1628-1703) და მადამ დოუნლუა (1650-1705), რომელთაც მოგვიანებით დიდი გავლენა იქონია ფენტეზის ჟანრზე. მიუხედავად პოპულარობისა, ეს ეპოქა ლიტერატურულ ნაწარმოებში ფენტეზის ელემენტების არსებობის მიმართ მტრულად იყო განწყობილი. საბავშვო ლიტერატურაშიც კი მცირე იყო ფენტეზი, ზღაპარი ითვლებოდა, როგორც ტყუილებიც შემცველი ნაწარმოები.

ერთ-ერთი პირველი ლიტერატურული შედეგი ამ პროცესისა იყო „გოთური რომანი“, ლიტერატურული ჟანრი, რომელსაც სათავე დაუდო ინგლისელი ჰორაციო უოლპოლის ნაწარმოებმა „ოტრანტოს ციხესიმაგრე“ (1764 წ.). ეს იყო წინაპარი თანამედროვე ფენტეზისა და თანამედროვე საშინელებათა ჟანრის ლიტერატურისა და რაც მთავარია, ზოგადი განსაზღვრება „გოთური“ დაუკავშირდა ბნელსა და საშიში

შინაარსის მქონე ნაწარმოებებს. გოთურმა ლიტერატურამ დიდი წვლილი შეიტანა ისეთი თანამედროვე ჟანრების ჩამოყალიბებაში, როგორცაა საშინელებათა ჟანრი და თრილერი. მისმა ფენტეზის ჟანრთან შერწყმამ კი ჩამოაყალიბა ფენტეზის ქვეჟანრი, რომელსაც დღეს „შავი ფენტეზი“ (Dark Fantasy) ეწოდება.

თანამედროვე ფენტეზის ჟანრმა პირველი ფორმირება მიიღო მე-19 საუკუნის ბოლოსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში. ამ ჟანრის ლიტერატურის ისტორია იწყება შოტლანდიელი ავტორის ჯორჯ მაკდონალდის მიერ, ნაწარმოებებით „პრინცესა და გობლინი“ და „ფანტასტეს“, რომელთაგან ეს უკანასკნელი მიჩნეულია ფენტეზის პირველ ნაწარმოებად. ჯონ მაკდონალდსმა ყველაზე დიდი გავლენა იქონია ჯ. რ. რ. ტოლკინსა და კ. ს. ლუისზე, თუმცა, ტოლკინის წვლილი ჟანრის ფორმირებაში იმდენად დიდი იყო, რომ მას მიიჩნევენ ფენტეზის ჟანრის ფუძემდებლად.

ფენტეზის მეორე მთავარი ავტორი, რომელიც იმავე ეპოქაში მოღვაწეობდა, არის უილიამ მორისი, რომელმაც დაწერა რამდენიმე ფანტასტიკური სარაინდო ტიპის ნაწარმოები და რომანი, რომელთაგან ყველაზე ცნობილი იყო „ქა მსოფლიოს დასასრულს“ (The Well at the World's End). მისი შემოქმედება იყო პირველი, სადაც აღწერილი იყო სრულიად ახლად გამოგონებული სამყარო: ფენტეზის სამყარო (Clute, 1997:951). ფენტეზის ჟანრის განვითარებაში ასევე მიუძღვით წილი ედგარ ალან პოსა და ოსკარ უაილდს, რომელთაც მოგვიანებით დიდი ზეგავლენა მოახდინეს ჰ.ფ. ლავქრაფტსა და „შავბნელი ფენტეზის“ სხვა ავტორებზე (Mendlesohn, 2012:40).

მე-19 საუკუნის ბოლოსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში შეიქმნა კლასიკური საბავშვო ფენტეზის ნაწარმოებები, როგორებიცაა ლუის ქეროლის „ელისი საოცრებათა ქვეყანაში“, ჯ.მ.ბარის „პიტერ პენი“, ფრანკ ბაუმის „ოზის საოცარი ჯადოქარი“ და სხვა ნაწარმოებები. მე-20 საუკუნის ადრეულ ნაწილში ფენტეზი უფრო მეტად მიღებული იყო საბავშვო ლიტერატურაში, რის გამოც, ფენტეზით დაინტერესებული მწერალი ხშირად წერდა სწორედ საბავშვო ლიტერატურის სტილით, მიუხედავად იმისა, რომ თავად ნაწარმოები თავისი კონცეფციით არასაბავშვო ლიტერატურას მიეკუთვნებოდა.

ამ დროისთვის ჟანრის ტერმინოლოგია ჯერ კიდევ არ იყო დადგენილი. მრავალი მხოლოდ 1923 წლიდან მოხდა ტერმინი „ფანტასტის“ - "fantasist" - გამოყენება ისეთი ავტორის მიმართ (ამ შემთხვევაში ოსკარ უაილდის), რომელიც ფენტეზის ნაწარმოებს ემნიდა (McClintock, 1987:27). ტერმინი „ფენტეზი“ არ შემოღებულა იმ დრომდე, სანამ ტოლკინმა არ დაწერა „ჰობიტი“. მანამდე ჯერ კიდევ ტერმინი „ზღაპარი“ გამოიყენებოდა.

1.5. ფენტეზის ჟურნალური გამოცემები

ფენტეზის ჟანრის პოპულარიზაციას განსაკუთრებით შეუწყო ხელი ჟანრულმა პერიოდიკამ, კერძოდ, ფენტეზის ჟურნალებმა. 1923 წელს ინგლისში პირველად გამოვიდა ფენტეზის ჟურნალი სახელწოდებით „უცნაური თქმულებები“ (Weird Tales), 1949 წელს კი გამოვიდა ცნობილი ყოველთვიური გამოცემა „ფენტეზისა და სამეცნიერო ფანტასტიკის ჟურნალი“ (“The Magazine of Fantasy and Science Fiction”). ამ ორი ჟანრის ერთ ჟურნალში მოქცევას თავისებური გათვლა ჰქონდა რედაქტორთა მხრიდან. ამ დროს მეორე მსოფლიო ომგამოვლილ საზოგადოებას სამეცნიერო ფანტასტიკა უფრო მეტად იზიდავდა, ვიდრე ახალდაბადებული ფენტეზის ჟანრი. სწორედ ამ ფაქტმა განაპირობა ფანტასტიკისა და ფენტეზის ერთმანეთთან დაკავშირება და ასოცირება. ამ ჟურნალში დაიწყო თავისი მოღვაწეობა მრავალმა ფენტეზისა და ფანტასტიკის ჟანრის მწერალმა, მათ შორის, რეი ბრედბერმა, ემტონ სმიტმა და ჰოვარდ ლავქრაფტმა (Clute, 1997:609).

ფენტეზის ჟურნალების პოპულარიზებასთან ერთად გაიზარდა ფენტეზის როგორც მკითხველთა, ისე მწერალთა რიცხვი. ამ ჟანრით 1940 წლებიდან უკვე ლიტერატურული კრიტიკოსებიც დაინტერესდნენ. მათი აზრით, ეს ჟანრი სერიოზულ ყურადღებას საჭიროებდა. ჰერბერტ ედუარდ რიდმა თავის წიგნში ცალკე თავი მიუძღვნა ფენტეზის ჟანრის განხილვას, სადაც ამტკიცებდა, რომ ფენტეზი არასამართლიანად იყო მიკუთვნებული საბავშვო ლიტერატურის ჯგუფში. ის ამბობს: “The western world does not seem to have conceived the necessity of Fairy Tale for grown-ups” (Scholes, 1987:18). „დასავლური სამყარო არ დაფიქრებულა იმაზე, რომ არსებობს საჭიროება დიდების ზღაპრის არსებობისა“.

1.6. ფენტეზი VS სამეცნიერო ფანტასტიკა

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ფენტეზი და სამეცნიერო ფანტასტიკა მრავალი კრიტიკოსის აზრით, ფანტასტიკის ორ ძირითად მხარეს წარმოადგენს, თუმცა, არსებითად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. თუ ფენტეზის ელემენტები მთელი ლიტერატურის ისტორიის მანძილზე გასდევდა ნაწარმოებებს და უძველეს ლიტერატურულ ფორმებშიც ვხვდებით მასთან ამა თუ იმ მსგავსებას, სამეცნიერო ფანტასტიკა ძირითადად დაკავშირებულია მეცხრამეტე საუკუნის სამეცნიერო-ტექნოლოგიურ განვითარებასთან. მასში ძირითადად აღწერილია მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევები და მომავლის სამყარო, უტოპიური თუ დისტოპიური კუთხით.

ტერმინი „სამეცნიერო ფანტასტიკა“ არ არის ინგლისური სახელწოდების Science Fiction ზუსტი თარგმანი. სიტყვათშეხამება „Science Fiction“ სიტყვასიტყვით ითარგმნება, როგორც „სამეცნიერო მხატვრული ლიტერატურა“, თუმცა, ვინაიდან ქართულ ენაში სინტაგმური წარმოშობის ტერმინები „სამეცნიერო ლიტერატურა“ და „მხატვრული ლიტერატურა“ სხვადასხვა ოდენობებია და ერთმანეთს გამოირიცხავს, ქართულში დამკვიდრდა ტერმინი „სამეცნიერო ფანტასტიკა“, რომელიც ზუსტად გადმოსცემს იმ იდეას, რასაც ინგლისურში ტერმინი „Science Fiction“.

ფენტეზისა და ფანტასტიკის ჟანრების შეპირისპირებისას აუცილებელია გამოვარჩიოთ რამდენიმე ძირითადი განმასხვავებელი თავისებურება: ფენტეზის ავტორი თავის ნაწარმოებს ძირითადად არარსებულ, ან გამოგონილ დროში წერს. სამეცნიერო ფანტასტიკის დრო კი ძირითადად მომავალ, ჯერ არდამდგარ დროში მიმდინარეობს. განსხვავებაა მოქმედების ადგილშიც - ფენტეზის ჟანრში ის სრულიად არარსებული, გამოგონილი და რელიეფურად მრავალფეროვანია. სამეცნიერო ფანტასტიკის ნაწარმოებში წარმოდგენილი სამყაროც შესაძლოა არარეალური იყოს, ოღონდ ის აუცილებლად სხვა პლანეტაზე ან სხვა გალაქტიკაში იქნება წარმოდგენილი. შესაძლოა, მოქმედება დედამიწაზეც ვითარდებოდეს, რომელსაც პირიქით, სხვა პლანეტის წარმომადგენლები სტუმრობენ. ორივე ჟანრისთვის დამახასიათებელია დროსა და სივრცეში მოძრაობა, განსხვავება ისაა, რომ ფენტეზის გმირები ამისთვის ჯადოსნურ საშუალებებს იყენებენ, ხოლო

სამეცნიერო ფანტასტიკისა კი დროის მანქანებს, ან სხვა ტექნოლოგიურ ინოვაციებს. რაც შეეხება პერსონაჟებს, ისინი ფენტეზის ფენტეზის ნაწარმოებში ერთი შეხედვით ზღაპრულ გმირებს მოგვაგონებენ. აქ ვხვდებით ჯადოსნურ არსებათა მთელ სპექტრს: კეთილი და ბოროტი ჯადოქრები, ჯუჯები, ელფები, გობლინები, ვალარები, მოლაპარაკე ცხოველები და ფრინველები, დრაკონები, აგრეთვე ავტორის მიერ გამოგონილი რასისა და მოდგმის ადამიანები, თავად რაც უფრო საინტერესოსა და იდუმალს ხდის ნაწარმოებს. სამეცნიერო ფანტასტიკის პერსონაჟები შეიძლება იყვნენ უცხოპლანეტელი არსებები, მუტანტები, რობოტები ან ჰუმანოიდური ანდროიდები.

1.7.ფენტეზი VS ზღაპარი

სამეცნიერო ლიტერატურაში ხშირად ხდება ზღაპრისა და ფენტეზის ნაწარმოების ერთმანეთთან გაიგივება. „ფენტეზი თავისი რეალობის სისტემის თავისებურებებით ძალზე ახლოსაა ზღაპართან. ლიტერატურათმცოდნეობაში საკმაოდ გავრცელებულია მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც, ფენტეზი არის რომანის ფორმის, დიდტანიანი ზღაპარი, ხოლო ზღაპარი – მომცრო ფენტეზი“. (ცაგარელი, 2013:2). თუმცა, მიუხედავად მრავალი მსგავსებისა, მათ შორის არსებობს მნიშვნელოვანი განსხვავებები, რის გამოც ამ ორ ჟანრს ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად მოვიაზრებთ. სანამ ზღაპრისა და ფენტეზის შორის არსებულ განსხვავებაზე ვისაუბრებთ, მართებული იქნება დავაკონკრეტოთ ის, რომ შეპირისპირებისას მხედველობაში გვაქვს ხალხური ზღაპარი და არ ვგულისხმობთ ლიტერატურულ ზღაპარს. ლიტერატურული ზღაპარი ხშირად შეცდომით არის გაიგივებული ფენტეზის ჟანრის ნაწარმოებთან, რაც არასწორია. ნესტან კუტივადის ნაშრომის „ლიტერატურული ზღაპრის ჟანრული თავისებურებისათვის“ შესაბამისად, შეგვიძლია გამოვიტანოთ დასკვნა, რომ ლიტერატურული ზღაპარი ფორმითა და მოცულობით ხალხურ ზღაპარს ჰგავს, შინაარსით კი ფენტეზის ყველაზე თვალსაჩინო განსხვავება ზღაპარსა და ფენტეზის ჟანრის ნაწარმოებებს შორის არის მათი მოცულობა. ზღაპარი ძირითადად მცირე ზომისაა. ფენტეზის ნაწარმოები კი რამდენიმე ტომისგანაც შეიძლება შედგებოდეს. აქ მოქმედება

სხვადასხვა ადგილას ვითარდება და მრავალი მცირე ამბებისგან შედგება, რომელიც მთლიანობაში ერთ დიდ პრობლემას ეხება და მის გადაჭრას ისახავს მიზნად. აღსანიშნავია პერსონაჟთა რაოდენობაც. ზღაპარში სულ რამდენიმე პერსონაჟს ვხვდებით, ფენტეზის ნაწარმოებში კი მათი რაოდენობა ძალიან დიდია. ფენტეზის ყველა პერსონაჟს აქვს საკუთარი სახელი, ხშირ შემთხვევაში, გვარიც. ავტორი ქმნის არა მხოლოდ გმირს, არამედ მის წინაპრებსაც და მათ ისტორიას. რაც შეეხება ზღაპარში პერსონაჟთა სახელდებას, აქ უფრო ხშირად საზოგადო სახელები გვხვდება (ხშირ შემთხვევაში მთავარი გმირია სახელდებული), როგორცაა: უფლისწული, მეფე, გოგონა, დედინაცვალი, ჯადოქარი, ფერია და სხვა. განსხვავებულია ზღაპრისა და ფენტეზის დროისა და სივრცის ელემენტები. ზღაპარში მოქმედების ადგილი არ არის დაკონკრეტებული და შემდეგი სახით არის წარმოდგენილი: „ცხრა მთასა და ცხრა ზღვას იქით“, „ერთ შორეულ სამეფოში“, „ბევრი იარა თუ ცოტა იარა“ და სხვა. ფენტეზის ნაწარმოებში ადგილები იმდენად დაზუსტებულია, რომ ხშირად ავტორს რუკების დართვაც სჭირდება, რათა მკითხველს დაეხმაროს ადგილებისა და სახელწოდებების გარკვევაში. რაც შეეხება დროის ელემენტს, ზღაპარში ყველა მოქმედება უძველეს წარსულში ხდება. აქ არ გვაქვს და არც არის საჭიროება იმისა, რომ დრო დაკონკრეტდეს. რაც შეეხება ფენტეზის ნაწარმოებს, აქაც შორეულ წარსულში ხდება მოქმედება, მაგრამ ხშირად ავტორი თავისებურ დროის ქრონოლოგიას წარმოგვიდგენს. ზღაპრის ძირითად თემატიკას წარმოადგენს ბრძოლა სიკეთესა და ბოროტებას შორის. რაც შეეხება ფენტეზის, მისი ჩარჩოები გახსნილია სხვა ჟანრებისთვისაც. ის შეიძლება შეზავებული იყოს სარაინდო, საშინელებათა, რომანტიკული, ფემინისტური და სხვა თემატიკითაც. ეს არის მიზეზი იმისა, რომ ფენტეზის მრავალი და მზარდი ქვეჟანრები გააჩნია. აქედან ჩანს, რომ განსხვავება ფენტეზისა და ზღაპრს შორის საკმაოდ თვალსაჩინოა, რაც მათ ჟანრობრივ კლასიფიკაციაში სხვადასხვა განზომილებაში მიუჩენს ადგილს.

როგორც ვნახეთ, ნაშრომის აღნიშნულ თავში განხილული იყო ფენტეზი, როგორც დამოუკიდებელი ჟანრი. იგი განიხილება ზოგადი ჟანრობრივი სახელის „ფანტასტიკის“ შემადგენელ ნაწილად და მკვეთრად განსხვავდება სამეცნიერო

ფანტასტიკისა და ზღაპრისგან, რომლებთანაც ხშირად შეცდომით ხდება მისი გაიგივება.

თავი 2

ფენტეზის ჟანრის ძირითადი ელემენტების ანალიზი

ჯ.რ.რ.ტოლკინისა და ნ. დავითაშვილის ნაწარმოებებში

ფენტეზის, ისევე როგორც ნებისმიერ ლიტერატურულ ჟანრს, გარკვეული ელემენტები გააჩნია, როგორცაა მაგალითად, თემა, სიუჟეტი, კომპოზიცია, პერსონაჟები, დრო და სივრცე და სხვა. თუმცა ისინი ფენტეზის ჟანრის ნაწარმოებებში გარკვეული თავისებურებებით ხასიათდებიან, სხვა ლიტერატურული ჟანრის ნაწარმოებებისაგან განსხვავებით მოდიფიცირებული სახით არიან წარმოდგენილი და სწორედ ეს განსხვავება ქმნის ფენტეზის ჟანრის სპეციფიკურობას. წინამდებარე თავში ჩვენ განვიხილავთ შვიდ არსებით ელემენტს ფენტეზის ჟანრის ორი წარმომადგენლის, ინგლისელი ავტორის, ჯ. რ. რ. ტოლკინისა და ქართველი ავტორის, ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებების მიხედვით. ეს ელემენტებია: დრო და სივრცე, პერსონაჟები, სიუჟეტი, კომპოზიცია, სტილი, ატმოსფერო და თემა.

2.1. დრო და სივრცე

დრო და სივრცე ლიტერატურული ნაწარმოების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ელემენტია. „ენციკლოპედია ბრიტანიკა“-ს განმარტებით ის წარმოადგენს იმ სივრცულ და დროულ ჩარჩოს, რომელშიც თხრობა მიმდინარეობს. ამ თვალსაზრისით, დროისა და სივრცის ელემენტი არამარტო სხვა ჟანრის ლიტერატურული ნაწარმოებისგან გამოარჩევს ფენტეზის, არამედ თავად ფენტეზის შიგნითაც გვაძლევს სახესხვაობას, რაც ქვეჟანრების გამოყოფის საფუძველს იძლევა. ლიტერატორი რეგი როუტმანი დროისა და სივრცის ელემენტების მიხედვით განასხვავებს ფენტეზის ორ ქვეჟანრს - დაბალ (low fantasy) და მაღალ, ანუ კლასიკურ

ფენტეზის (high fantasy), სადაც „დაბალი ფენტეზის“ ნაწარმოებში მოქმედებს რეალური სამყაროს კანონები, სადაც უცნაური და აუხსნელი მოვლენები იჩენს თავს, ხოლო „მაღალი ანუ კლასიკური ფენტეზის“ შემთხვევაში მოქმედება ხდება მეორად სამყაროში, სადაც ჯადოსნურ მოვლენებს აქვს ადგილი, ამ მოვლენების მონაწილე პერსონაჟები კი არარსებული ქმნილებები არიან. (Routman, 2005:192).

ტერმინი „მეორადი სამყარო“ (secondary world) ტოლკინმა შემოიღო, რათა გადმოეცა ადამიანის მიერ გამოგონილი თანმიმდევრული, ფიქციური სამყარო, რომელიც რეალური სამყაროს საპირისპირო ცნებაა (Clute, 1997:341). საგულისხმოა, რომ ასეთი ტიპის მოქმედების ადგილს ვხვდებით ჩვენს ნაშრომში განხილული ორივე ატორის, ჯონ ტოლკინისა და ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებებში. ტოლკინის მიერ აღწერილი სამყარო „არდა“ მთლიანად ავტორის მიერ არის შემნილი. მისი შემოქმედი არის ერუ, ანუ ილუვატარი. „სილმარილიონში“ გადმოცემულია არდას სამყაროს ერთგვარი კოსმოგონიური მითი. ტოლკინისეული სამყაროს შექმნის ისტორია ბიბლიურ ისტორიას მოგვაგონებს, მელკორის, ერთ-ერთი აინურის ამბოხება და მის მიერ სხვა აინურთა გადაბირება კი ბიბლიური ლუციფერისა და დაცემულ ანგელოზთა ისტორიის მსგავსია (Shippey, 2000:311). აქ აღწერილი პირველი ეპოქის ისტორია ბელერიანდში ხდება, რომელიც მესამე ეპოქის ხანაში „შუახმელეთის“ ან „შუამიწეთის“ (Middle Earth) სახელით არის მოხსენიებული. შუახმელეთის რთული რელიეფის ამოცნობისთვის ავტორს რუკები აქვს დართული, რაც მკითხველს უადვილებს, გაჰყვეს სიუჟეტურ ხაზს და ვიზუალური წარმოდგენა შეექმნას პროტაგონისტის ლოკაციის შესახებ. (იხ.დანართი 1, 2).

ტოლკინის მიერ აღწერილ სამყაროს საკუთარი დროის ქრონოლოგია აქვს. მის შემოქმედებაში დრო სამ ეპოქად არის დაყოფილი. არდას კალენდარში იგივე თვეებისა და კვირის დღეების ქრონოლოგიაა გამოყენებული, რაც რეალურ სამყაროში გამოიყენება. მაგალითად, მეორე ეპოქის 1600 წელს საურონი ოროდრუინში მმართველ ბეჭედს ქმნის. მესამე ეპოქის 2941 წელს ბილბო ბეგინსი სმეაგოლ-გოლუმს ხვდება და ბეჭედს პოულობს, ხოლო მესამე ეპოქის 3019 წლის 25 მარტს ფროდო და სემუაიზი ბედისწერის მთაზე აღიან, სადაც გოლლუმი მათ

ბეჭედს ართმევს და უფსკრულში ვარდება. განსხვავებული და თავისებურია ჰობიტებისა და ელფების კალენდარი. ელფების წელიწადი ექვს სეზონად იყოფოდა: „ტუილე, ლაირე, იავიე, ქველე, ჰრივე, კოირე, რაც ასე ითარგმნება: გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა, ჭკნობა, ზამთარი, გამოღვიძება. „ჭკნობას“ *ქუენიურად* ლასე-ლანტას - „ფოთოლცვენასაც“ უწოდებენ, ხოლო სინდარულად - ნარბელეთს - „მზის დასუსტებას“. ელფები კვირას ექვს დღედ ყოფდნენ და თითოეული დღე შესაბამისად ვარსკვლავების, მზის, მთვარის, ორი ხის, ცის და ვალარების სახელობისა იყო (ტოლკინი, 2011:454).

თუ ტოლკინის ნაწარმოებებში ბიბლიური პარალელები „იკითხება“, ნატო დავითაშვილის იროელთა ქრონიკების სამი წიგნი - „ნისლებში და ნისლებს მიღმა“, „ამბავი ლილე იროელისა“ და „აიას გზა“ ქართულ მითოლოგიაზე დაფუძნებული, და ამ ნაწარმოებებში აღწერილი სამყარო ისტორიული საქართველოს ტერიტორიაზე განლაგებული, შესაბამისად, დაბალი ფენტეზის ქვეყანას მიეკუთვნება. დანარჩენ სამ წიგნში „როცა ფრთოსანი ლომები დაბრუნდებიან“, „ოთხი მხარე და ოთხი სვეტი“ და „ლურჯი სუფრის მოცეკვავე“ სხვა სივრცული ელემენტი შემოდის და მათში აღწერილი სამყაროები, სადაც ლილე იროელი საიდუმლო კარით გავიდა, მაღალი, კლასიკური ფენტეზის სახეს წარმოადგენს. დრო ამ ნაწარმოებებში დაკონკრეტებული არ არის, თუმცა, მათში მითოლოგიური გმირების არსებობა მინიშნებს იმაზე, რომ აქ მოქმედება უძველეს დროში ხდება. პირობითად, ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებებში მოქმედების ადგილი შეიძლება ორ ნაწილად დავყოთ: ძველი საქართველო და ალტერნატიული სამყარო. სწორედ ასეთ რამდენიმე ალტერნატიულ სამყაროში შეაბიჯა ლილე იროელმა (იხ.სურ. 5).

ლილე იროელის ამბები წიგნზე თანდართული რუკის ტერიტორიაზე ვითარდება. მწერალს ადგილების სახელწოდებებად მრავალი ძველი სახელი აქვს გამოყენებული: სამშვილდე, რომკაში (რომკა-დუშეთში), ბაცალიგო (დუშეთი), სარაპანი (ციხე-ქალაქი შორაპანი), ტაბაკონი (ზუგდიდის მუნციპალიტეტი), გუდანი (ხევსურეთი). თუმცა, ვხვდებით გამოგონილ სახელებსაც: ოკში, კამარა, მდინარე

კირი, დალების მიწები, დიდი გურის ჭაობები, დევების მიწები, ხალიბების მიწები, წითელი ქვების მიწები, ცეცხლოვანი მიწები (იხ.სურ. 4).

2.2. პერსონაჟები

ფენტეზის ნაწარმოებში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება პერსონაჟის ელემენტს. ამ ელემენტის კონცეპტუალიზაცია, სწორად შერჩევა და მრავალფეროვანი სახით წარმოდგენა ნაწარმოებს უფრო საინტერესოს ხდის. ფენტეზის ნაწარმოები პერსონაჟთა სიუჟვით გამოირჩევა. მათ შორის აუცილებელია იყოს: პროტაგონისტი, ანტაგონისტი, მენტორი, მეორეხარისხოვანი გმირი (შემწე) და გამოგონილი ჯადოსნური არსებები.

2.2.1. პროტაგონისტი გმირი

პროტაგონისტი გმირი როგორც ზღაპარში, ასევე ფენტეზის ნაწარმოებში ხშირ შემთხვევაში ახალგაზრდა, გამოუცდელი მამაკაცია, რომელიც ნაწარმოების ბოლოს გვევლინება ძლიერ, მებრძოლ, ბრძენ და გამარჯვებულ ადამიანად. ფენტეზის პროტაგონისტი გმირი ძირითადად წრიული და დინამიკურია. ის მთელი ნაწარმოების მთავარ ცენტრს წარმოადგენს, რომელმაც უნდა გადაჭრას პრობლემა და მოაგვაროს კონფლიქტი. პიროვნული თვისებებითა და ფუნქციებით იგი ზღაპრის გმირს მოგვაგონებს. განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ეს ფენტეზის გმირების, ფროდო ბეგინსის და ლილე იროელის შემთხვევაში, თუმცა აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეს ფაქტორი იმით არის განპირობებული, რომ ორივე, ქართული და ინგლისური ფენტეზის პროტაგონისტი გმირების ფუნქციები ზღაპრის ფესვებიდან იღებს სათავეს.

ქვევით განვიხილავთ ზღაპრის იმ ფუნქციებს, რომელიც საერთო აქვს ამ ორ ლიტერატურულ ჟანრს:

ოჯახის ერთ-ერთი წევრი მიდის სახლიდან (პროპი, 1984:71). ამ ფუნქციებში გამოიყოფა ქვეფუნქცია: 1) წასვლა შეუძლია უფროსი თაობის პირს. ტოლკინის „ბეჭდების მბრძანებელში“ ბილბო ბეგინსი მიდის სახლიდან, ხოლო თავის მემკვიდრეობას, და მათ შორის უმთავრეს საგანძურს, ბეჭედს, ფროდოს, თავის

მემკვიდრე ნათესავს უტოვებს. 2) წასვლის გაძლიერებულ ფორმას წარმოადგენს მშობლების სიკვდილი. მეორე ქვეფუნქციის მაგალითია ნატო დავითაშვილის პროტაგონისტი ლილე, რომელსაც ორივე მშობელი გარდაცვლილი ჰყავს. მამა, გადმოცემის თანახმად, ავსულებთან ბრძოლაში დაიღუპა, დედა კი მასზე მშობიარობას გადაჰყვა. ორივე გმირი, როგორც ფროდო, ისე ლილე მშობლების გარეშე ცხოვრობს. შესაბამისად, ფროდოსა და ლილეს ფუნქციები ემთხვევა ზღაპრის ფუნქციას.

გმირი ტოვებს სახლს (პროპი, 1984:82). პროპი განმარტავს, რომ ზოგიერთ ზღაპარში სივრცობრივი გადაადგილება არ არის და ყველა მოქმედება ერთ ადგილას ხდება. ფენტუზის ჟანრის ნაწარმოებში კი გმირის მიერ განვლილი გზა ძალიან გრძელია და მრავალფეროვანი. ამასთან, იმდენად რთულია რელიეფი, რომ მკითხველი მხოლოდ რუკის დახმარებით არკვევს გმირის ლოკაციის ადგილს. ფროდო განდალფის რჩევით ტოვებს მაზრას. მას აქვს ბეჭედი, რომელსაც ბნელთმეუფე საურონი ეძებს, ამიტომ ის უნდა წავიდეს სოფლიდან, რათა ჰობიტონი საფრთხეში არ ჩააგდოს. აქედან იწყება მისი გრძელი და ხიფათით აღსავსე გზა მორდორამდე. ლილე დევებთან იზრდება. ბერი ბაადური თვალს ადევნებს მის აღზრდას და მოუთმენლად ელოდება, როდის გახდება ლილე ზრდასრული მამაკაცი, რათა თავისი მისია შეასრულოს და ბალდამის თასი დაამსხვრიოს. შემთხვევის შედეგად ლილე იროელიც ტოვებს სახლს, საიდანაც იწყება მისი თავგადასავალი. ამ ორი გმირის გზის დასაწყისს თუ დავაკვირდებით, აღმოვაჩინოთ, რომ ორივე მათგანისთვის აუცილებელი იყო სახლის დატოვება და სხვა ადგილას წასვლა, რამაც არსებითად მათი, როგორც დინამიკური ტიპის გმირებად ჩამოყალიბება განაპირობა.

გმირი იღებს ჯადოსნურ საშუალებას (პროპი, 1984:86). სხვადასხვა ჯადოსნურ საშუალებათა ჩამონათვალში პროპი სხვადასხვა ნივთს ასახელებს, მათ შორის - ხმალს. ფროდოს ელფებისგან გამოქედილი მახვილი აქვს, რომელსაც განსაკუთრებული თვისება გააჩნია: ორკების მოახლოებისას მწვანე შეფერილობას იღებს და ამით ანიშნებს პატრონს საფრთხის შესახებ. განსაკუთრებული ხმალი ლილესაც გააჩნია, რომელიც სიბნელეში ანათებს. ლილეს გულზეც ჰკიდია

ჯადოსნური ნივთი, იროელთა ნიშანი - ფრთოსანი მზე, რომელიც ასევე სიბნელეში ანათებს.

გმირს რთულ დავალებას აძლევენ (პროპი,1984:101,102). გმირის დავალებებად პროპს სხვადასხვა მაგალითი მოჰყავს და მათი შინაარსი მრავალფეროვანია. ამ ფუნქციას მოჰყვება მომდევნო ფუნქცია - **დავალება სრულდება**. ზღაპრის გმირი ადვილად ართმევს თავს რთულ დავალებებს, ზოგჯერ ვადაზე ადრეც ახერხებს ამას, ჯადოსნური ნივთების ან არსებების დახმარებით, წვალებისა და ზედმეტი ძალისხმევის გარეშე. ფენტეზის გმირის გზა უფრო რთულია, დავალება კი თითქმის შეუძლებელი. მას ევალება მთელი სამყაროს გადარჩენა საერთო მტრისგან, რომელსაც სიბნელის გამეფება აქვს გადაწყვეტილი.

გმირს გადააფრენენ, გადაიყვანენ, მიიყვანენ იქ, სადაც საძებნელი საგანია განთავსებული (პროპი,1984:92). გმირის საძებნელი ობიექტი, ან დანიშნულების ადგილი სხვა, მეორე სამყაროშია. ჩვეულებრივი ადამიანისთვის ამ გზის გავლა შეუძლებელია. ზღაპრის პროტაგონისტი პერსონაჟი სწორედ ჯადოსნური ნივთის ან სხვა გმირების დახმარებით ახერხებს ამას. თუმცა, ფენტეზის გმირისთვის ჯადოსნური საგანი მხოლოდ დამხმარე ელემენტია ერთი ან რამდენიმე კონკრეტული დაბრკოლების გადასალახად. ძირითადად იგი ფიზიკურად, საკუთარი ძალებით გადის თავის გზას. ფენტეზის ნაწარმოებში გმირის ეს ფუნქცია უფრო დეტალურად არის გადმოცემული, ფიზიკურად და ლოგიკურად არის ახსნილი გმირის მიერ გასავლელი გზის სირთულე და უფრო დამაჯერებელია ის, თუ რაოდენ რთულ საქმეს არის შეჭიდებული პროტაგონისტი გმირი.

გმირი და მისი ანტაგონისტი ბრძოლას იწყებენ. ანტაგონისტი მარცხდება (პროპი, 1984:93). ზღაპარში პროტაგონისტი და ანტაგონისტი გმირების შებრძოლება მარტივი სახით არის გადმოცემული. აქ ანტაგონისტი ძირითადად ფიზიკური გმირია, რომლის დამარცხებაც ძალის ან გამჭრიახი გონების მეშვეობით არის შესაძლებელი. ფენტეზის ანტაგონისტი არ არის ფიზიკური პირი. მისი ფიზიკურობა გამყარებულია ჯადოსნობით, რომელსაც სხვა ჯადოსანი ვერ ძლევს და ვერ შეებრძოლება. მისი განადგურება ერთი განსაკუთრებული მოქმედებით შეიძლება:

უნდა განადგურდეს მისი ძალაუფლების წყარო. ამიტომაც აირჩია ტოლკინმა ანტაგონისტის დამმარცხებლად ჰობიტი, და არა ვინმე ძლიერი მეომარი, მაგალითად, არაგორნი ან ლეგოლასი. ჰობიტებს ყველაზე კარგად ეხერხებათ მტრისგან მიმალვა. ფროდომ ისე უნდა აიტანოს ბეჭედი ბედისწერის მთაზე, რომ საურონმა ის ვერ შეამჩნიოს. ლილე იროელი პირიქით, მეზრძოლად გაიზარდა. ის მორიგე ცის გამგებელმა დაბადებიდანვე დაასაჩუქრა განსაკუთრებული თვისებებით, თავად ბარბალეს ნათლული ისეთი საქმისთვის მოევლინა ქვეყნიერებას, რომელზეც ვერცერთი ღვთისშვილი ვერ იოცნებებდა. ლილემ უნდა დაამსხვრიოს ბალდამის თასი, რომელშიც ბნელთმეუფე სამსალა ქვეყნიერებაზე ტანჯულ ადამიანთა ცრემლებს აგროვებს და რომლითაც მან მთელი სამყაროს ძალაუფლება უნდა ჩაიგდოს ხელში.

გმირს ნიშანს ადებენ. ზღაპარში გმირისთვის დაღის ან ჭრილობის დასმას შედარებით მსუბუქი დატვირთვა აქვს, ის ამოსაცნობი ნიშნის ფუნქციას ასრულებს. ფენტეზის ნაწარმოებში კი დაღდასმა სასჯელის მსგავსი მოვლენაა, რომელსაც გმირი ანტაგონისტთან ბრძოლაში იღებს, როგორც სასჯელს იმაზე, რომ მან გაბედა და ბნელეთის ძალას შეეზრძოლა. ფროდომ ბედისწერის მთაზე თითი დაკარგა. ლილე იროელმა კი ბალდამი იგემა. ორივე პროტაგონისტმა დიდი ტკივილი გადაიტანა, რაც მათთვის სამუდამო ნიშნად იქცა. ამრიგად, ფენტეზის გმირის ჭრილობა ბევრად უფრო ხანგრძლივი და მტკივნეულია, და ამის მიზეზი ის არის, რომ ფენტეზის ნაწარმოებში ბოროტება, რომელსაც პროტაგონისტი ებრძვის, უფრო მასშტაბურია, ვიდრე ზღაპარში.

გმირი ბრუნდება სახლში (პროპი,1984:97). „ზღაპრის მორფოლოგიაში“ წარმოდგენილ ამ პუნქტში გმირის ჩვეულებრივ დაბრუნებაზეა საუბარი, როცა გმირი მიდის რაიმეს მოსაძებნად, ან ვინმეს მოსაყვანად, იპოვის და მშვიდობით დაბრუნდება სახლში, როგორც საწყის მდგომარეობაში. ფენტეზის ნაწარმოებში ბავშვობის სახლს უფრო დიდი დატვირთვა აქვს. ფენტეზის გმირი მიდის დიდი მისიის შესასრულებლად, მას წინ უაღრესად საინტერესო ცხოვრება ელის, დიდი სახელი, ჯილდო, მაგრამ რთულ სიტუაციებში მას ყოველთვის ენატრება სახლი, ის

საწყისი მდგომარეობა, როცა მის მხრებზე არ იყო მთელი სამყაროს გადარჩენის პასუხისმგებლობა. ფროდო და სემი მისიის შესრულების შემდეგ თავიანთ სოფელში ბრუნდებიან და იქაც ამყარებენ წესრიგს. ლილე იროელი ბალდამის თასის დამსხვრევის შემდეგ გაუჩინარდება. ბერი ბაადური და სხვა ღვთისშვილები გამალებით ეძებენ ბიჭს, მათ ჰგონიათ, რომ ლილე ბნელეთში დაიღუპა, ან იქ დარჩა და კოპალა მის საძებნელად წასვლასაც კი გეგმავს, როცა გაიგებს, რომ იგი რომკაშში, თავისი გამზრდელი დევების ოჯახში ასულა და მუდმივად გულჩათხრობილი, იქ ცდილობს დაუბრუნდეს ჩვეულ ცხოვრებას. ამით ავტორი გვიჩვენებს იმ შინაგან ტკივილს, რაც გმირის სახელის უკან იმალება.

როგორც ვნახეთ, ფენტეზის გმირთა ფუნქციები ზღაპრის გმირთა ფუნქციების იდენტურია. გარდა ამ ძირითადი მახასიათებლებისა, ფენტეზის პროტაგონისტი გმირთან ვხვდებით თავისებურებებსაც, რაც მას ზღაპრისგან განასხვავებს:

1) ფენტეზის გმირებს გააჩნიათ საკუთარი სახელები. ყველაზე უმნიშვნელო გმირსაც კი სახელდებით გვაცნობს ავტორი, 2) ფენტეზის პროტაგონისტი გმირი არ არის იდეალური. მას ეშინია, ბეზრდება, ბრაზდება, იმედგაცრუებულია და ა.შ. ავტორი თამამად აგვიღწერს მის სუსტ მხარეებს, რითაც გმირის სახე მკითხველის თვალში კი არ დაკნინდება, არამედ მასში თანაგრძნობას აღძრავს, 3) ფენტეზის პროტაგონისტი გმირი არ იბრძვის პიროვნული პრობლემის გადაჭრისთვის. ის ებრძვის ბოროტ ძალას, რომელიც მთელ სამყაროზე, ან სამყაროს კონკრეტულ ნაწილზე ცდილობს გამეფებას, 4) ფენტეზის პროტაგონისტი გმირი თავისი სურვილით არ ერთვება საერთო ბრძოლაში. მას ამას ავალევენ, ან მას ეს მისია დაბადებიდან აკისრია, 5) ფენტეზის პროტაგონისტი გმირი არ იბრძვის მარტო. მას მხარს უჭერს ადამიანთა ჯგუფი (სადმო), და უახლოესი მეგობარი-მეგობარი, რომლებიც გამუდმებით ეხმარებიან მას როგორც ფიზიკურად, ასევე მორალურადაც, 6) ფენტეზის პროტაგონისტი გმირი არ იბრძვის ფიზიკურად ანტაგონისტის წინააღმდეგ. მას ევალევა, გაანადგუროს ის ჯადოსნური იარაღი, რისგანაც ბნელეთის არსება ძალას იღებს.

2.2.2. ანტაგონისტი გმირი

ანტაგონისტი ფენტეზის ჟანრის ნაწარმოების აუცილებელი შემადგენელი ელემენტია. როგორც კარლ იუნგი ამბობს, ანტაგონისტის არქეტიპი უნივერსალური მოვლენაა, რომელიც კულტურისა და ისტორიული ეპოქის მიუხედავად, ნებისმიერ მხატვრულ თუ მითოლოგიურ ნაწარმოებში გვხვდება (Jung, 1981:20). ანტაგონისტი შესაძლოა იყოს ერთი ბოროტი პერსონაჟი, ან პერსონაჟთა ჯგუფი, ან სხვა რაიმე ძალა, რომელიც დაბრკოლებას უქმნის ან პირდაპირ კონფლიქტშია ჩართული პროტაგონისტის ან მთელი საზოგადოების წინააღმდეგ. თუკი შევადარებთ ქართული და ინგლისური ფენტეზის ორ მთავარ ანტაგონისტს - საურონსა („ბეჭდების მბრძანებელი“) და სამსალას („ამბავი ლილე იროელისა“), დავინახავთ, რომ ორივე მათგანს საერთო მახასიათებლები გააჩნია, რომელთა მსგავსებაც შეგვიძლია ოთხ პუნქტად წარმოვადგინოთ: 1) წარმომავლობა, 2) გარეგნობა, 3) მომზადება და სტრატეგია, 4) გამანადგურებელი იარაღი.

1) **წარმომავლობა.** არცერთი ანტაგონისტი არ არის შემოქმედის ანტონიმი ან თავდაპირველი ბოროტება. ისინი არ არიან თავად დემონი ან ანტიქრისტე (კლუტი, 1997:250). ისინი მხოლოდ ბნელი ძალების მსახურები არიან და ფენტეზის ლიტერატურაში ბნელი მეუფის (Dark Lord) სახელით არიან ცნობილნი. თუ სილმარილიონს განვიხილავთ, სამყაროში წარმოშობილი თავდაპირველი ბოროტება არის მელკორი, რომელიც ილუვატარმა (ერუმ) შექმნა სხვა აინურებთან ერთად, ელფებისა და ადამიანების შექმნამდე. მელკორის გაბოროტება ბიბლიურ ისტორიას და სატანის ამბოხებას მოგვაგონებს. საურონი, რომელიც „ბეჭდების მბრძანებელშია“ მთავარი ბნელი ძალა, მელკორის მსახურია. მას უკვე მოგვიანებით, მესამე ათასწლეულში შუამიწეთში ვხვდებით, სადაც ცდილობს, თავისი გავლენა გააძლიეროს და მთელი შუახმელეთის მბრძანებელი გახდეს.

ნატო დავითაშვილის „იროელთა ქრონიკებში“ მთავარი ანტაგონისტი სამსალაა, რომელიც ძველი ქართული სიტყვაა და „მომაკვდინებელ შხამს“ ნიშნავს. აქ მთავარი მმართველი ძალა ქართული მითოლოგიიდან არის მოყვანილი - მორიგე ცის გამგებელი, რომლის სამფლობელოც ცის სამეფოშია. მორიგე ცის გამგებელმა

მზისქვეშეთში ღვთისშვილი ბერი ბუქნაი ბაადური სხვა ღვთისშვილებთან, კოპალასა და იახსართან ერთად მოავლინა, რათა ადამიანებს დახმარებოდნენ. ამ დროს ქვესკნელისა და მზისქვეშეთის ავსულებს ათი უპლიერესი ავსული მართავდა. სამსალაც ერთ-ერთი მათგანი იყო, მაგრამ ცბიერებითა და მოხერხებულობით ყველას სჯობნიდა და მუდმივად სურდა, მათ შორის პირველობა დაეკავებინა. აკი მოახერხა კიდეც ეს, როცა დანარჩენი ავსულები მოტყუებით ბალდამის თასში ჩააჭედა და მის მუდმივ მცველებად აქცია, თავად კი პირველობა მოიპოვა. საურონის მსგავსად, არც სამსალაა სატანის პროტოტიპი, იგი ბნელთმეუფეა რომელიც საკუთარი გავლენის გაძლიერებას ცდილობს კოლხეთზე.

2) გარეგნობა. ფენტეზის ანტაგონისტი გმირის გარეგნობაც ულამაზოა. მუდმივად ბოროტებაზე ფიქრი და ბნელეთსა და ქვესკნელში ყოფნა დაღს ასვამს მის გარეგნობას. ფენტეზის ჟანრის ნაწარმოებში მთავარი ანტაგონისტი გმირი გამორჩეულად განსხვავდება სხვა ნეგატიური გმირებისგან. ძირითადი მსგავსება საურონსა და სამსალას შორის, გარდა უკიდურესად ბოროტი ბუნებისა, მათი თვალთაა. კრიტიკოსი ედუარდ ლენსი ამტკიცებს, რომ ტოლკინს საურონის პერსონაჟი აღებული აქვს კელტური (და ირლანდიური) მითოლოგიური გმირისგან, ბალორისგან. ბალორი ხშირად არ გვხვდება კელტურ მითოლოგიაში, თუმცა ის მაინც გამორჩეული არსებაა, როგორც უკიდურესი ბოროტების სიმბოლო (Lense, 1976:4). გარდა გამანადგურებელი ძალისა, თვალს მაკონტროლებელი თვისებაც გააჩნია. მას სხვის გონებაში ჩახედვა და სხვისი აზრების წაკითხვაც შეუძლია. ედუარდ ლენსი თავის ნაშრომში „საურონი გიყურებს შენ“ (Sauron Is Watching You) თვალის კიდეც ერთ მხარეზე მოგვანიშნებს: ის წყევლის სიმბოლოა. „საურონის თვალი საზარელია“, რადგან ის არის „სარკმელი არაფრისკენ გამავალი“, უფსკრულში გასასვლელი, სიმბოლო უკიდურესი სასოწარკვეთისა. ის და სხვა ბოროტი არსებები შთანთქა თავისივე სიძულვილმა, და ახლა სურთ, შური იძიონ თავიანთი დაცემის გამო და ამ უფსკრულში ჩაითრიონ დანარჩენი სამყარო (Lense, 1976:4).

სამსალას თვალსაც თავისი ისტორია აქვს. იგი ათ ავსულთაგან ერთ-ერთი იყო, იმდენად ცბიერი და მოხერხებული, რომ ღვთისშვილის, ბერი ბუქნაი ბაადურის

შეცდენაც კი სცადა. მივიდა მასთან და შესთავაზა, შევებათ ერთმანეთს და სხვების თვალის ასახვევად თავი დამარცხებულად სცანიო. სამაგიეროდ, როცა ბნელთმეუფე გავხდები, დანარჩენ ცხრა ავსულს შენს მფლობელობაში გადმოგცემო. ბერი განრიხდა მის სიტყვებზე, სამსალას ცეცხლოვანი მათრახი გადაუჭირა და თვალისჩინი დააკარგვინა, მაგრამ არ მოკლა და ცოცხალი გაუშვა, რათა ყველასთვის ეჩვენებინა, რომ ღვთისშვილები ავსულებთან გარიგებას არ დებენ. „სამსალამ თავისი გრძნეულება გამოიყენა და გონების თვალთ დაიწყო ჭკრეტა“ (დავითაშვილი, 2010:107). მაგრამ ამ თვალთ ის მხოლოდ ქვესკნელში ხედავს, დედამიწაზე კი უსინათლოა. სამსალას თვალს სიმბოლური დატვირთვა აქვს, ის მესამე თვალია, რომლითაც იგი ქვესკნელიდანაც კი ახერხებს ადამიანთა გონებაში შეღწევას. ამ ორი ანტაგონისტის მთავარ მსგავსებას - თვალს - თუ ერთმანეთს შევადარებთ, დავინახავთ, რომ საურონის თვალი ძლიერებისა და წყევლის სიმბოლოა, სამსალას თვალი კი გონებრივი შესაძლებლობებია, რაც მას სხვა ავსულებისგან გამოარჩევს.

3) მომზადება და სტრატეგია. ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანი ეპიკური ფენტეზისა არის ომი და დიადი ბრძოლები. აქ ომი ძირითადად შუა საუკუნეების მსგავსი საბრძოლო სტილითა და აღჭურვილობით მიმდინარეობს. ტოლკინისა და ნატო დავითაშვილის გმირები მუდმივად ომის სამზადისში არიან, რომლის გადამწყვეტ ბრძოლას ნაწარმოების ბოლოს ვადევნებთ თვალყურს. ორივე შემთხვევაში ბნელთმეუფესთან მიდის მთავარი გმირი თავის მხლებელთან ერთად, ხოლო ანტაგონისტის ჯარი მიდის, რათა თავს დაესხას და შეებრძოლოს სამმოთა ჯგუფს. „ბეჭდების მბრძანებელში“ საურონის მხარეს იბრძვის მთელი ბნელეთი და როჰანის ის მეფეები, რომელთა გადაბირებაც შეძლო და სხვა შორეული, მისი გავლენის ქვეშ მოქცეული რასები, ბეჭდის სამმოს მხარეს კი ადამიანები, ელფები, ჯუჯები, ენტები და ოთხი ჰობიტი (ჰობიტონამდე ჯერ ბრძოლის ამბავს არ მიუღწევია). ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებშიც „ამბავი ლილე იროელისა“ ბნელეთი და ნათელი ებრძვის ერთმანეთს. ერთ მხარეს სამსალაა ბოროტ დევებთან, წყლის, ხმელეთისა და ქვესკნელის ქაჯებთან და ავსულებთან ერთად, მეორე მხარეს კი ადამიანები, რომკაშელი დევები, ღვთისშვილები, კაცმაცუნები და დალები.

4) გამანადგურებელი იარაღი

ფენტეზის ნაწარმოებში აუცილებლად ხდება უკანასკნელი ბრძოლა. ზღაპრის მსგავსად, აქაც ბოროტი მარცხდება და კეთილი იმარჯვებს. პროპი „ზღაპრის მორფოლოგიაში“ წარმოგვიდგენს ზღაპრის დასასრულს და ანტაგონისტის დამარცხების რამდენიმე ვარიანტს. თუმცა, თუკი ტოლკინისა და დავითაშვილის ნაწარმოებებს შევადარებთ, დავინახავთ, რომ ანტაგონისტის დამარცხება ამ ნაწარმოებებში ზღაპრისგან განსხვავებულია. აქ პროტაგონისტი არ არის ფიზიკურად იმდენად ძლიერი, რომ შეებრძოლოს ბნელ ძალას. საურონისა და სამსალას დამარცხება შეიძლება არა მათთან ფიზიკური შერკინებით, არამედ იმ ნივთის განადგურებით, რაც მათ ძალაუფლებას უზრუნველყოფს. საურონის ძლიერება მის ბეჭედშია (ტოლკინი, 2015:334). (იხ.სურ.7). სამსალას ძალაუფლების წყარო ხალიბური ფოლადისგან ქვესკნელის შავ ცეცხლზე გამოჭედილი ბალდამის თასია. ბნელთმეუფემ ის ღვთისშვილთათვის უჩინარი გახადა. „მთელი ქვეყნიერების დარდი და ტკივილი ბალდამად მიწაში იჟონება და ამ თასში გროვდება. მთელი წელი უნდა მის ავსებას. წელიწადში ერთხელ ყველა ავსული გროვდება ამ მთასთან და ძალების განსამტკიცებლად თითო პეშვ ბალდამს მიირთმევს, სანამ თასი არ დაცარიელდება“ (დავითაშვილი, 2010:13). ბალდამის მეშვეობით ავსულები წლიდან წლამდე უშრეტ ენერგიას იღებენ. სამყაროს ის გადაარჩენს, ვისაც „თავზე ადგას მეუფების ნათელი“, რომელიც ბნელეთის ბურუსში გაიკვლევს გზას და ხალიბური ლითონისგან გამოჭედილი მახვილით ბალდამის თასს დაამსხვრევს. ანტაგონისტების, ჯ. ტოლკინის საურონისა და ნ.დავითაშვილის სამსალას შედარებისას ვხედავთ, რომ მათი მსგავსება ოთხივე საკითხში ემთხვევა: მათი წარმომავლობა, ფიზიკური მსგავსება, ბრძოლა და სტრატეგია, და მათი გამანადგურებელი იარაღი. ამით ნათელი ხდება ის, რომ ქართული და ინგლისურ ფენტეზის ანტაგონისტებს მსგავსი მახასიათებლები გააჩნიათ.

2.2.3. მენტორი

ფენტეზის ნაწარმოებებში აუცილებლად არსებობს პერსონაჟი - მენტორი (იდუმალი მასწავლებელი). ის შეიძლება კეთილ ჯადოქრადაც ჩავთვალოთ. მისი ამოცანაა მთავარ გმირს, რომელიც გამოუცდელი ახალგაზრდაა, მისცეს სწორი რჩევები, მოამზადოს მისიისთვის და დაეხმაროს გაჭირვების დროს. მას ყოველთვის სხვა გმირებზე მეტი ცოდნა და გამოცდილება გააჩნია. მენტორი და მისი მოწაფე, როგორც წესი, ერთიდაიგივე სქესის წარმომადგენლები არიან. (კლუტი, 1999:637).

ტოლკინის განდალფი ნაწარმოებში მოხსენიებულია, როგორც კეთილი ჯადოქარი (kind wizard). ჰამფრი ქარფენტერი თავის წიგნში “The Letters of J.R.R.Tolkien”, აღნიშნავს, რომ ტოლკინი ერთ-ერთ წერილში განდალფს „ადამიანად ქცეულ ანგელოზად“ Angel Incarnate) მოიხსენიებს (Carpenter, 1981:156). მიუხედავად თავისი ძლიერებისა და გრძნეულებისა, განდალფი მუდამ თავს არიდებს ბეჭედთან მიახლოებას. მას ყველაფერი შეუძლია, გარდა თავად საურონთან დაპირისპირებისა და ის თავს არიდებს ბეჭედს, რასაც შეუძლია, მას საურონის ძალაუფლება მიანიჭოს.

ბერი ბუქნაი ბაადურს ჯადოქარს ვერ ვუწოდებთ, იგი მითოლოგიური პერსონაჟი - ღვთისშვილია. იგი სხვა ღვთისშვილებთან, კოპალასთან, პურქუშსა და იახსართან ერთად ჩართულია ავსულებთან და ქაჯებთან ბრძოლაში. ბერი ბაადური ღვთაებრივი სიბრძნით არის დაჯილდოვებული და კარგი მებრძოლიცაა, თუმცა, განდალფის მსგავსად, ვერც ის ერთვება სამსალასთან პირდაპირ ბრძოლაში და ვერც ბალღამის თასის დამსხვრევას ბედავს. სანამ ლილე და რუფია ქვესკნელში არიან თასის დასამსხვრევად, ბერი სამშვილდეში ქაჯების წინააღმდეგ იბრძვის.

2.2.4. შემწე გმირთა საძმო

ფენტეზის ნაწარმოებში პროტაგონისტს ჰყავს შემწე გმირთა ჯგუფი (საძმო), რომლებიც მას უკანასკნელ ბრძოლაში ეხმარებიან. მთავარი გმირი ამ ჯგუფს ან თავისი მოგზაურობის (quest) დასაწყისში შეკრებს, ან თანდათან ხვდება გზაზე და საძმომში შემოიერთებს. ტოლკინი თავის ნაწარმოებებში საკმაოდ მოხერხებულად წარმოაჩენს, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ბედისწერის გადაწყვეტაში შემწე

გმირთა როლი. ისინი მუდმივად იცავენ, ეხმარებიან გმირს მიზნის მიღწევაში და საჭიროების დროს მთავარი მისიის შესასრულებლად თავსაც სწირავენ. გმირები შესაძლოა მთავარი გმირის მსგავსი წარმომავლობისა იყვნენ, ან მათ შორის ერთი ფრინველები, ცხოველები ან სხვა სახის არსებები. ეს მწერალს ძირითადად მრავალფეროვნებისთვის სჭირდება, რათა საჭირო დროს თითოეული მათგანის უნარი საერთო გამარჯვებისთვის იქნას გამოყენებული. ტოლკინს იუმორისტულად აქვს წარმოდგენილი ჰობიტ ბილბოს გაერთიანება ჯუჯათა სამშობლოში. აგრეთვე მნიშვნელოვანია ორივე ავტორთან შემწე გმირთა თავდადება და მისიის შესრულებაში მათი უდიდესი როლი.

2.2.5. გამოგონილი არსებები

ფენტეზის პერსონაჟთა შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია გამოგონილი არსებები და ანთროპომორფული პერსონაჟები. აქ შესაძლოა შევხვდეთ 1) ცხოველებს, რომლებსაც ნამდვილ ცხოველთა თვისებები აქვთ (მაგ. ძაღლი, ცხენი); 2) ცხოველებს, რომელთაც ადამიანთა თვისებები გააჩნიათ (მაგ. ტოლკინის არწივები, ადამიანი-დათვი-ბეორნი); 3) საგნებს, რომელთაც ადამიანთა თვისებები გააჩნიათ (ცოცხალი ხეები - ენტები) და 4) მითოლოგიურ და ზღაპრულ არსებებს (ელფები, ტროლები, გობლინები, გრძნეულები და სხვ.).

ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოგონილი არსებები „ბეჰემოთის მბრძანებელში“ ჰობიტები არიან, რომელთაგან ფროდო ბეგინსი და სემუელ გემჯი ნაწარმოების გმირებად იქცნენ. ავტორი დეტალურად აღწერს მათ ყოველდღიურ ყოფას, ხასიათსა და ცხოვრების სტილს. რაც შეეხება ელფებს, მათ ყველაზე მნიშვნელოვანი ადგილი აქვთ ტოლკინის შემოქმედებაში. ელფები არ არის ტოლკინის მიერ გამოგონილი რასა, მათ სხვადასხვა ეპოქის ლიტერატურულ ნაწარმოებებში ხშირად ვხვდებით, თუმცა მათ თვისებათა და მახასიათებელთა ფორმირებაში ყველაზე დიდი წვლილი ტოლკინს მიუძღვის. მან შექმნა ელფთა წარმოშობის თავისებური ისტორია, შეადგინა მათი კალენდარი, და რაც მთავარია, შექმნა სრულყოფილი გრამატიკულად და ლექსიკურად გამართული ელფური ენა.

ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებებშიც ვხვდებით გამოგონილ არსებებს. „ზღვის ხალხი“ არარსებული რასაა, რომლებიც აღწერილია ნაწარმოებში „ლურჯი სუფრის მოცეკვავე“. ისინი მუდმივად ზღვაში ცხოვრობენ, როგორც კი ხმელეთზე ფეხს დგამენ, მიწა ფეხქვეშ ეცლებათ. ავტორმა მათი ენაც შექმნა, თუმცა, ეს ენა ელფური ენის მსგავსად სრულყოფილი არ არის. ორივე ავტორის ნაწარმოებებში ვხვდებით მრავალ სხვა ნაკლებად მნიშვნელოვან არსებებსაც, რაც მაღალი კლასის ფენტეზის ნაწარმოების ერთ-ერთი აუცილებელი ელემენტია.

2.3. შინაარსი / სიუჟეტი (plot)

სიუჟეტი მხატვრული ნაწარმოების შექმნის ერთ-ერთი ხერხია, რომელიც სხვა კომპოზიციურ ელემენტებთან ერთად იქცევა მხატვრული ნაწარმოების აგების საშუალებად (გაჩეჩილაძე, 1977). ბრაიან ათებერი თავის ნაშრომში „სტრუქტურალიზმი“ ამბობს, რომ „თანამედროვე ფენტეზის ნაწარმოებში არა მხოლოდ არსებობს პროპისეული ზღაპრის სტრუქტურა, არამედ, წინა პლანზეა წამოწეული ისეთი ნარატიული ხერხები, როგორცაა წინასწარმეტყველება და წინდახედულება. წინასწარმეტყველება გვეუბნება: „აჰა, ფორმა იმ ისტორიისა, რაც უნდა წაიკითხო“. ეს გმირებს გარკვეულწილად მოარგებს იმ როლებზე, რომელიც ნაწარმოებში უნდა ითამაშონ. წინდახედულობა კი, იგივე ბედისწერა, რეალისტურ ნაწარმოებში დამთხვევით შენიღბული გვევლინება“ (Attebery, 2012:92). შესაბამისად, ფენტეზის ჟანრის ნაწარმოების სიუჟეტი და ფინალი გარკვეულწილად პროგნოზირებადია. აქ ასახულია ამბავი, სადაც სამყაროს, სოფელს ან თემს გარკვეული საფრთხე ემუქრება ბოროტი ანტაგონისტის მხრიდან, მთავარ პროტაგონისტ გმირს კი ევალება ამ ბოროტი არსების განადგურება.

ფენტეზის ნაწარმოებში სიუჟეტი საინტერესო და მრავალფეროვანია. ამბავს გვიყვება ყოვლისმცოდნე ავტორი. ის არ მიჰყვება მხოლოდ მთავარი გმირის კონკრეტულ გზას და მასთან ერთად არ ეცნობა გარემოს, არამედ ხშირ შემთხვევაში პარალელურ რეჟიმში წარმოგვიდგენს და მოგვითხრობს თანადროულად მიმდინარე ამბებს. სიუჟეტის ასეთი სახით განვითარება ფენტეზის ნაწარმოებში აუცილებლობას წარმოადგენს, რადგან აქ მრავალი გმირია და მოქმედება სხვადასხვა ადგილას

ვითარდება. ტოლკინიც და დავითაშვილიც ნაწარმოებთა სიუჟეტებს სხვადასხვა სივრციდან აწვითებენ, ორივე ავტორის სიუჟეტი თანმიმდევრულია, თუმცა ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებებში ვხვდებით ერთგვარ სიუჟეტურ გადაკვეთასაც, რომელიც დროში მოგზაურობის მეშვეობით ხორციელდება. მისი გმირები ჯადოსნური სალამურის მოსაპოვებლად მეექვსე წიგნიდან პირველ წიგნში გადადიან.

2.4. სტრუქტურა / კომპოზიცია (structure)

კომპოზიცია ლიტერატურული ნაწარმოების აგებულებას, მისი შემადგენელი ნაწილების განლაგებასა და ურთიერთშეფარდებას წარმოადგენს. მწერალი თავის ნაწარმოებს ჰყოფს ნაწილებად, ალაგებს მათ გარკვეული თანმიმდევრობით, აკავშირებს ერთმანეთთან, რათა უფრო ნათლად და ეფექტურად წარმოადგინოს თავისი სათქმელი (გაჩეჩილაძე, 1977). იმის გამო, რომ ფენტეზის ნაწარმოები დიდი ფორმატისგან შემდგარ ტექსტს წარმოადგენს, ავტორს უწევს მისი დაყოფა თავების, კარების და ტომების სახით.

ტოლკინის „ბეჭდების მბრძანებელი“ სამი ტომისგან შედგება, რომელიც თავის მხრივ ექვს კარად არის დაყოფილი. იმის გამო, რომ ნაწარმოების სიუჟეტი რთულია, ავტორს უწევს სხვადასხვა თავში პარალელურად სხვადასხვა ამბის გადმოცემა, რაც მთლიანობაში ერთ სურათს ქმნის. თავები სათაურებით არის წარმოდგენილი. ავტორს ტექსტში სხვადასხვა ადგილას ჩართული აქვს სიმღერებიც, რომელსაც ლექსის სტრუქტურა გააჩნია.

ნატო დავითაშვილის „იროელთა ქრონიკების“ პირველი, მეორე და ბოლო წიგნი ქართულ მითოლოგიაზეა აგებული, ხოლო მათ შორის მოქცეული სამი წიგნი სხვა პარალელურ სამყაროში გასული ლილეს თავგადასავალია. ქართველი ავტორის წიგნებიც, ტოლკინის მსგავსად, თავებად არის წარმოდგენილი და მათში ვხვდებით ძველი მითოლოგიური სიმღერების ტექსტებსაც. საინტერესო სტრუქტურას გვაძლევს დავითაშვილი თავის პირველ წიგნში „ნისლებში და ნისლებს მიღმა“. წიგნში მოთხრობილია ორი მხარის ამბავი. ერთი ჩვეულებრივია, მეორე მხარე კი ნისლებშია გახვეული და უმცირეს მანძილზეც კი არაფერი ჩანს. ასეთი ორი

განსხვავებული მხარის ამბების გადმოსაცემად მწერალმა კარგი გამოსავალი იპოვა: თითოეულ კარს უწოდა „ნისლებში“ ან „ნისლებს მიღმა“, რითაც მკითხველს გაუადვილა იმის მიხვედრა, თუ რომელი მხარის ამბავს ეცნობა.

2.5. სტილი

მხატვრული პირობითობის მიხედვით ორი საპირისპირო სტილური დომინანტა გამოიყოფა: ცხოვრებისეული და ფანტასტიკური. (რატინი, 2012:335). ფენტეზის ჟანრის ნაწარმოები ფანტასტიკური სტილით არის წარმოდგენილი.

ვინაიდან ფენტეზის ნაწარმოებში აღწერილი სამყარო შუა საუკუნეებში არსებული სამყაროს იდენტურია, ამიტომ ნაწარმოების ენა ვერ იქნება თანამედროვე. ტოლკინის წერის სტილი თავისებურად უნიკალურია. იგი ამბის კარგი მთხრობელია, მისი ენა კი მდიდარი და მრავალფეროვანი, თუმცა, მისი თხრობა არ არის რთულად გასაგები და ლექსიკურ-სტილისტურად გადატვირთული. თუ „ბეჭდების მბრძანებლის“ წერის სტილს დავაკვირდებით, აღმოვაჩინებთ, რომ პირველი წიგნი განსხვავებულია მეორე და მესამე წიგნებისგან. „ბეჭდის სამმო“ ავტორმა ისე დაწერა, როგორც „ჰობიტის“ გაგრძელება, შესაბამისად, ის უფრო მარტივად იკითხება და საინტერესო ზღაპრის შთაბეჭდილებას ტოვებს. თუმცა, მეორე და მესამე წიგნებში ავტორის ენა უფრო მძიმეა და სიუჟეტის უფრო სერიოზული.

ნატო დავითაშვილის „იროელთა ქრონიკების“ პირველ, მეორე და ბოლო წიგნებში ქართული მითოლოგია არის გამოყენებული, დანარჩენ სამ წინში კი ავტორს სხვადასხვა სამყაროში გადაყვავართ, რომლებიც კლასიკური ფენტეზისთვის დამახასიათებელი სტილით არის წარმოდგენილი. ავტორისეული ენა არის უაღრესად დახვეწილი, ლექსიკურად მდიდარი ქართულით დაწერილი. დავითაშვილი საინტერესოდ აღწერს ნაწარმოების დასაწყისში ღვთისშვილთა შეკრებისა და ლილეს დაბადების ამბავს („ამბავი ლილე იროელისა“). მას უხვად აქვს ჩართული სვანური ლეგენდები, ლოცვები თუ რიტუალები, რითაც მკითხველს უქმნის შთაბეჭდილებას, რომ ის უძველეს დროში სვანეთში მომხდარ რეალურ ამბავს კითხულობს.

2.6. ატმოსფერო

ატმოსფერო, როგორც ფენტეზის ელემენტი, ტოლკინის ნაწარმოებებში მრავალფეროვნებით გამოირჩევა და ერთმანეთისგან მკვეთრად განსხვავებულია. მაგალითად, სილამაზითა და სიმშვიდით განთქმული ელფების სამეფო, ბოროტებით სავსე საზარელი ადგილი მორდორი, განცხრომისა და კომფორტის ადგილი ჰობიტონი, საფრთხის მომასწავებელი ადგილები, სადაც აუცილებელია, რომ მკითხველმაც შეიგრძნოს ის, რასაც გმირები გრძნობენ და ავტორი ამას შესანიშნავად ახერხებს. საინტერესოდ არის აღწერილი მორდორის გარემო, სადაც ბუნებაც გადაგვარებულია ბოროტი ძალის მიერ. აქ არც მცენარეები ხარობენ და არც ცხოველები ბინადრობენ. მორდორის ბუნების აღწერა გვაგრძნობინებს, რამდენად რთული იყო გმირებისთვის მარტოსული მთისკენ მიმავალი გზა, არა მხოლოდ ფიზიკურად, არამედ ფსიქოლოგიურადაც. ასეთი უსიცოცხლო და უწყლო ადგილის აღწერის შემდეგ მკითხველი უფრო სიმძაფრით აღიქვამს გმირების წყურვილს, როცა მათარაში წყალი უთავდებათ და თითოეული ყლუპის განაწილება უწევთ. მსგავსი უწყლო ბუნება აქვს აღწერილი ნატო დავითაშვილს თავის ნაწარმოებში „როცა ფრთოსანი ლომები დაბრუნდებიან“: „ახალგამომცხვარი პურის ქერქივით დახეთქილ მიწას ცხელი ოხშივარი ასდიოდა. ნაპრალებს მოშიებული მართვეებივით პირი საწყლად დაეფჩინათ და ნანატრ საკვებს - წვიმას მოუთმენლად ელოდებოდნენ“ (დავითაშვილი, 2009:5). ასე იწყებს ნატო დავითაშვილი იმ გარემოს აღწერას, სადაც ლილეს საშველად ეძახის ბუნება. ავტორის მიერ ამგვარად აღწერილი გარემო კიდევ უფრო ცხადად წარმოეჩენს, თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია ლილეს, როგორც მხსნელის, ამ სამყაროში გამოჩენა.

2.7. თემა

ბრაიან ათებერის ნაშრომში „სტრუქტურალიზმი“ ვკითხულობთ, რომ ფენტეზის ჟანრს ხშირად აკრიტიკებენ თემის სიმარტივის გამო, რადგან მას მკვეთრად გამოკვეთილი მხარეები აქვს: სინათლე და სიბნელე, სიკეთე და ბოროტება. ხშირად მისი დასასრული პროგნოზირებადია. მწერალს განხილულ აქვს სტრუქტურალისტი თეორეტიკოსის, ლევი სტროსის შეხედულებები, რომელიც

ამტკიცებს, რომ ფენტეზის ნაწარმოები ბევრად უფრო რთული თემატიკისაა, ვიდრე ერთი შეხედვით ჩანს (Attebery, 2012:95). ამ მრავალფეროვნებას აშკარად ვხედავთ ტოლკინის „ბეჭდების მბრძანებელსა“ და დავითაშვილის „იროელთა ქრონიკებში“. გარდა იმისა, რომ აქ მთავარი თემა სიკეთესა და ბოროტებას შორის ბრძოლაა, ასევე ვხვდებით რელიგიურ, ფემინისტურ, პატრიოტულ, სასიყვარულო და სხვა ტიპის თემატიკასაც.

ფენტეზის ნაწარმოების უმთავრესი იდეა არის ბრძოლა სიკეთესა და ბოროტებას, ნათელსა და ბნელს შორის. ორივე ნაწარმოებში ერთ მხარეს დგას თავისუფალი ადამიანები, თემი, საზოგადოება, ან სახელმწიფო, მეორე მხარეს კი - ბოროტი ძალა, რომელსაც სურს მთელ სამყაროზე გაბატონება. გარდა სიკეთესა და ბოროტებას შორის ბრძოლისა, ვხვდებით პატრიოტიზმის თემსაც. ტოლკინის ნაწარმოებებში ვხვდებით გონდორის მეფეს - არაგორნს, რომელიც თავს არ ზოგავს იმისათვის, რომ აღადგინოს მამისეული სამეფო და არ დაუშვას მისი განადგურება ბოროტი ძალის მიერ. ნაწარმოებში პატრიოტული გრძნობით გამსჭვალულ სხვა გმირებსაც ვხედავთ - ელფ ლეგოლასს, ჯუჯა გიმლის, ეოვინს, ფარამირს, რომლებიც თავიანთი სიცოცხლის ფასად იცავენ თავიანთ ქვეყანას. პატრიოტიზმის თემს ვხვდებით „იროელთა ქრონიკებშიც“. კოლხეთის მთავარი ბაკური და მისი უბადლო მეომარი ქალიშვილი თუთა პატრიოტ გმირთა საუკეთესო მაგალითს წარმოადგენენ. ფენტეზის გმირებმა იციან, რომ მტერთან დამარცხება არა მხოლოდ მათი ქვეყნის, არამედ მთელი სამყაროს აღსასრულს ნიშნავს, ამიტომაც არის პატრიოტიზმის გრძნობა ასე ძლიერად გამოხატული ამ ჟანრის ნაწარმოებებში.

მნიშვნელოვანია, აღვნიშნოთ ფემინიზმის თემაც. ტოლკინის ნაწარმოებებს ხშირად აკრიტიკებენ ქალი გმირების ნაკლებობის გამო. „ჰობიტში“ თითქმის ვერ ვხედავთ მნიშვნელოვან ქალ პერსონაჟებს. ეს ნაკლოვანება ავტორმა „ბეჭდების მბრძანებელში“ გამოსწორა და ქალი გმირები შემოიყვანა. მართალია, მათი რაოდენობა მცირეა, მაგრამ ეს იდეალურ ქალთა სახეებია. აქ ვხვდებით გმირ, ბრძენ, თავდადებულ ქალებს, როგორცაა არვენი, ეოვინი და გალადრიელი, რომლებიც

მართალია მეორეხარისხოვანი პერსონაჟებია, მაგრამ გადამწყვეტ როლს ასრულებენ სიუჟეტის განვითარებაში.

ნატო დავითაშვილი თავის ნაწარმოებებში მრავლად წარმოგვიდგენს ქალ პერსონაჟებს. „იროელთა ქრონიკებში“ ძლიერი და დამოუკიდებელი ქალების მთელ თემს ვხვდებით დალების სახით. მდედრობითი სქესის მთავარი გმირების მთელი გუნდია წარმოდგენილი ნაწარმოებში „ლურჯი სუფრის მოცეკვავე“ და „ოთხი მხარე და ოთხი სვეტი“, სადაც გველისებრი ქალი არსებები, მოტირალი დები მართავენ აღსანიშნავია სხვა მნიშვნელოვანი ქალი გმირებიც - თუთა, კაისა, თეკლა და სხვები. ქალი ავტორი ცდილობს, უფრო მეტად და მრავალმხრივად წარმოაჩინოს სუსტი სქესის წარმომადგენელთა სიძლიერე, და გვარწმუნებს, რომ გადამწყვეტ ბრძოლაში ქალის წილი მამაკაცი გმირების წილის ტოლია.

მეორე თავში განვიხილეთ ჯ. რ. რ. ტოლკინისა და ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებები შვიდი ძირითადი ლიტერატურული ელემენტების მიხედვით, როგორცაა დრო და სივრცე, პერსონაჟები, სიუჟეტი, კომპოზიცია, სტილი, ატმოსფერო და თემა. მათ შორის წარმოდგენილი იყო როგორც მსგავსი, ასევე განსხვავებული მახასიათებლები, რაც საშუალებას გვაძლევს, მესამე თავში წარმოვადგინოთ მათი შეპირისპირებითი ანალიზი.

თავი 3.

ფენტეზის ჟანრის საერთო ელემენტები ტოლკინისა და ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებებში

ფენტეზის ორი ავტორის, ჯონ რონალდ რუელ ტოლკინისა და ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებებში მრავალი მსგავსება იკვეთება, რაც გარკვეულწილად, მოსალოდნელი იყო. ტოლკინმა კლასიკური ფენტეზის ჟანრის ისეთი მაღალი სტანდარტი დააფუძნა, რომ ამ ჟანრში მომუშავე ნებისმიერი ავტორისათვის რთულია არ მოექცეს მისი გავლენის ქვეშ. მიუხედავად ამ ორი ავტორის ნაწარმოებებს შორის მსგავსებისა, მათ შორის მრავალი განსხვავებაც არსებობს, თუმცა, ეს განსხვავებები არ არღვევს ფენტეზის ჟანრის ძირითად სტრუქტურას და არც მათ აშორებს ჟანრის

ჩარჩოებს. ქვევით განვიხილავთ ჯონ ტოლკინისა და ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებების საერთო და განმასხვავებელ ელემენტებს.

ორივე ავტორი ფენტეზის ჟანრის წარმომადგენელია და მათ მიერ შექმნილი სამყარო არარსებული და გამოგონილია. მათ შორის საერთო ისაა, რომ მათი სამყარო არათანამედროვე ელემენტებითა და მითოლოგიურის მსგავსი სივრცით არის გადმოცემული. ტოლკინს შექმნილი აქვს კოსმოგონიური მითი, მთელი თავისი სამყაროს წარმოშობისა და განვითარების ისტორია, სადაც წარმოდგენილია ილუვატარის, არდას სამყარო, რომელშიც მეღვკორი დაცემული ანგელოზის ისტორიას იმეორებს და თავად არდას სამეფო ბიბლიური სამყაროს შექმნის ისტორიის ანალოგიურია. შესაბამისად, მისი შემოქმედება დროისა და სივრცის ასპექტში უაღრესად მასშტაბური განზომილებისაა. ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებებში სამყაროს შექმნის, მორიგე ღმერთისა და ღვთისშვილთა თქმულებები ქართული მითოლოგიიდან არის აღებული. რაც შეეხება დროის განზომილებას, ეს ელემენტი ავტორებთან განსხვავებულია. ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებებიც ძველ დროში ვითარდება, თუმცა არ არსებობს ისტორიული ან სხვა პერსონაჟებთან დაკავშირებული ფაქტები, რითაც დაახლოებით მაინც გამოვიცნობთ და დავადგენთ დროის სიზუსტეს ამ ნაწარმოებებში. რაც შეეხება ტოლკინს, როგორც უკვე განვიხილეთ მეორე თავში, მის მიერ შექმნილ სამყაროს დროის საკუთარი ქრონოლოგია გააჩნია. ორივე ავტორის ნაწარმოებებს დართული აქვთ რუკები, რაც მკითხველს ეხმარება, ზუსტად მიჰყვინენ სიუჟეტის ხაზს და ვიზუალურად წარმოიდგინონ მოქმედების ადგილი.

რაც შეეხება ამ ორი ავტორის ნაწარმოებებს შორის განსხვავებებს, პირველი, რაც დროისა და სივრცის ელემენტის ანალიზში უნდა აღინიშნოს, ისაა, რომ ტოლკინის ნაწარმოებებში არცერთი გმირი არ გადის კარით ან სხვა რაიმე საშუალებით სხვა სამყაროში. თავად ტოლკინი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, შუამიწეთს „მეორად სამყაროს უწოდებს“, თუმცა მის ნაწარმოებში არ ჩანს „პარალელური სამყარო“, რაც დავითაშვილთან საკმაოდ მრავალფეროვნად არის წარმოდგენილი.

თვალშისაცემია ტოლკინისა და დავითაშვილის ნაწარმოებების პერსონაჟთა მსგავსებაც. ფენტეზის ნაწარმოებში აუცილებლად უნდა იყოს 5 ტიპის პერსონაჟი - პროტაგონისტი, ანტაგონისტი, მენტორი, შემწე გმირი და გამოგონილი არსებები, შესაბამისად, ორივე ავტორის ნაწარმოებებში ასეთი გმირების ფართო სპექტრს ვხვდებით.

პროტაგონისტი გმირი ორივე ავტორთან შეესაბამება ფენტეზის პროტაგონისტი გმირის ჩარჩოს მოთხოვნებს - ის იცვლება, განიცდის განვითარებას და ყალიბდება ძლიერ პიროვნებად. თუ ნაწარმოების დასაწყისში ლილე იროელსა და ფროდო ბეგინს ვეცნობით, როგორც გამოუცდელ უბრალო ბიჭებს, ნაწარმოების დასასრულს ისინი გვევლინებიან, გამოცდილ, ბრძენ, ძლიერ და გამარჯვებულ ადამიანებად. შესაბამისად, ორივე გმირი წრიული და დინამიკურია. როგორც მეორე თავში განვიხილეთ, ფენტეზის პროტაგონისტი გმირის ფუნქციები ზღაპრის გმირის მრავალი ფუნქციის იდენტურია, თუმცა, იქვე აღვნიშნეთ, რომ ორივე გმირთან იკვეთება განსხვავებული ფუნქციებიც, რაც მათ ფენტეზის ჟანრის პერსონაჟთა რიგებში მიუჩენს ადგილს. რაც შეეხება განსხვავებას, ტოლკინი ბეჭდის განადგურების შემდეგ ფროდოს აბრუნებს სახლში თავის მეგობრებთან ერთად, სადაც ისინი წესრიგს ამყარებენ და იქ გაბატონებულ ბოროტ ავაზაკებს ამარცხებენ. შემდეგ კი ფროდო ხვდება, რომ ბეჭედმა მასზე წარუშლელი კვალი დატოვა და თითქოს მისი ძალა იზიდავს გაურკვეველი მიმართულებით. ის აცნობიერებს, რომ ვეღარ შეძლებს ჰობიტონში ცხოვრებას და სამოგზაუროდ მიდის უცხო მხარეში ბილბოსთან ერთად. აქ ვხედავთ, რომ ის, ვინც ეზიარა ბეჭდის მიმზიდველ ძალას, ვეღარ იცხოვრებს მშვიდი ცხოვრებით. ანუ, ეს ისტორია არ მთავრდება კლასიკური ზღაპრისეული დასასრულით - ქორწინებით ან გამეფებით. აქ გმირი მიდის ახალი თავგადასავლების საძიებლად, (თუმცა, შესაძლოა ვივარაუდოთ ისიც, რომ მდინარის გაღმა მხარეს გადასვლაში ავტორი გმირის სხვა სამყაროში გადასვლას (გარდაცვალებას) გულისხმობდეს).

საინტერესო დასასრული აქვს ნატო დავითაშვილის წიგნს „ამბავი ლილე იროელისა“. ბალღამის თასის დამსხვრევის შემდეგ რომეკაში ასული ლილე თავის

დევ დედობილს დუდას უმჟღავნებს, რომ „ქვეყნის სანახავად“ აპირებს წასვლას. (დავითაშვილი 2010:377). მომდევნო წიგნში „როცა ფრთოსანი ლომები დაბრუნდებიან“ ლილე იროელს ვხედავთ, როგორ გადადის ის სხვა ქვეყანაში ხე „ანჩარის“ კარის მეშვეობით და აბარდაგანის ქვეყანას გადაარჩენს. შემდეგ წიგნში „ოთხი მხარე და ოთხი სვეტი“ მას შეუყვარდება ერთ-ერთი მოტირალი და ჰექათიონის ქვეყნიდან, მშვენიერი ნაი. მომდევნო წიგნში “ლურჯი სუფრის მოცეკვავე“ ვხედავთ ნაის პატარა გოგონასთან, აიასთან ერთად, რომელიც ლილეს შვილია, ისინი ლილეს ეძებენ და პოულობენ. იროელთა ქრონიკების უკანასკნელ წიგნში, „აიას გზა“, აია უკვე ზრდასრული ქალიშვილია, ლილე მიწის სტიქიონად არის გადაქცეული და ზებუნებრივი ნიჭით დაჯილდოებული მამა-შვილი ნაისთან და სხვა მეგობრებთან ერთად ახერხებენ სამსალას საბოლოოდ დამარცხებას. შესაბამისად, ლილეს შემდეგ წიგნებში, და განსაკუთრებით უკანასკნელ წიგნში („აიას გზა“) ვხედავთ გამარჯვებულს, დაოჯახებულს, სრულიად განთავისუფლებულს ბოროტი ძალის ზემოქმედებისგან, „ადარც კი ახსოვდა, თავს ასე თავისუფლად როდის გრძნობდა. ძარღვებში ერთ წვეთ ბალდამსაც კი ვერ პოულობდა“ (დავითაშვილი, 2015:298). განსხვავება ფროდოსა და ლილეს დასასრულს შორის აქ თვალსაჩინოდ არის წარმოდგენილი.

არსებობს გარკვეული მსგავსება ჯ.რ.რ.ტოლკინისა და ნ. დავითაშვილის ანტაგონისტ გმირებს შორის. მეორე თავში ჩამოვაცალიბეთ ოთხი მსგავსება, რომელიც საურონისა და სამსალას პერსონაჟებში იკვეთება. ესენია: წარმომავლობა, გარეგნული მახასიათებლები, მომზადება და სტრატეგია, გამანადგურებელი იარაღი.

ორივე ავტორთან ვხვდებით მენტორ პერსონაჟებსაც. ფროდოს ლიდერი და დამრიგებელი განდალფია, ლილესი კი ბერი ბუქნაი ბაადური. ორივე სიბრძნითა და მოვლენათა წინასწარ განჭვრეტის უნარით არის დაჯილდოებული. თუმცა, მათ შორის განსხვავებებსაც ვხედავთ. ტოლკინი განდალფს აღწერს, როგორც კეთილ ჯადოქარს „kind wizard“, ხოლო ბერი ბაადური ღვთისშვილია, ქართული მითოლოგიის გმირი. აღსანიშნავია ისიც, რომ მიუხედავად ორივე მენტორის

ზეზუნებრივი სიბრძნისა და ძლიერებისა, ისინი თავად ვერ ახერხებენ ანტაგონისტთან შებრძოლებას.

შემწე გმირები ორივე პროტაგონისტს ჰყავს, ფროდოს - სემი, ლილეს კი, როგორ უცნაურადაც არ უნდა მოგვეჩვენოს, ყვავის სხეულში ჩაბუდებული თეთრი ქაჯი რუფია. ის, თუ რა როლი შეასრულეს მათ გადამწყვეტ მომენტში, უკვე განვიხილეთ მეორე თავში და აქ აღარ შევხებით. მათ შორის განსხვავება ისაა, რომ მისიის შესრულების შემდეგ ჰობიტონში დაბრუნებული სემი დაოჯახდება და ბედნიერად ცხოვრობს, ყვავი რუფია კი უკანასკნელ წიგნში „აიას გზა“, სამსალას ცეცხლოვან უფსკრულში შეიტყუებს და მასთან ერთად დაიღუპება. შესაბამისად, ტოლკინთან ვხედავთ შემწე გმირს, რომელიც დაჯილდოვდა ბედნიერი დასასრულით, დავითაშვილის ნაწარმოებში კი ის მსხვერპლად სწირავს საკუთარ თავს ანტაგონისტის დასამარცხებლად.

ორივე ავტორი, როგორც კლასიკური ფენტეზის წარმომადგენლები, გვთავაზობენ გამოგონილ არსებათა ფართო სპექტრს. მეორე თავში განვიხილეთ, როგორ შექმნა ტოლკინმა ელფთა განსხვავებული სახე, ასევე სრულიად ახალი არსებები - ჰობიტები და სხვა მრავალი ნაკლებად მნიშვნელოვანი არსება. განსხვავებულ ერებს ვხვდებით ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებებშიც, მაგალითად ზღვის ხალხის სახით. მართალია, ნატო დავითაშვილის ზღვაური ენა თავისი მასშტაბებით არ არის იმ განზომილების, როგორც ელფთა ენა, თუმცა ავტორს საკმაოდ დამაჯერებლად აქვს დახასიათებული ზღვის ხალხთა ენის სპეციფიკურობა და ცალკეული სიტყვების შემოტანით ცდილობს დაგვაჯეროს, რომ მისი გმირები მართლა საუბრობენ ამ ენაზე.

მსგავსებაა ამ ორი ავტორის ნაწარმოებთა სიუჟეტებს შორის. ორივე ავტორის ნაწარმოებებში ვხვდებით პროპის ზღაპრისეულ მოდელს, გარკვეული ფენტეზისეული დანამატებით: გმირი იძულებულია დატოვოს სახლი, მას ეძლევა დავალება, აძლევენ ჯადოსნურ იარაღს, გმირი ანადგურებს ბოროტების ობიექტს ამარცხებს ანტაგონისტს, გმირს ჰყავს დამხმარე პირთა ჯგუფი და ერთი უახლოესი მეგობარი. გამარჯვებული გმირი ბრუნდება თავის ბავშვობის სახლში, მისი ამბავი არ

სრულდება ქორწინებით ან გამეფებით. თუმცა, ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებებში გვაქვს სიუჟეტური კვეთა, რომელიც დროში მოგზაურობით ხორციელდება: უკანასკნელი წიგნის, „აიას გზის“ გმირები პირველ წიგნში „ნისლებში და ნისლებს მიღმა“ გადადიან და იქიდან ჯადოსნური სალამური მოაქვთ. ასეთ სიუჟეტურ კვეთასა და დროში მოგზაურობას არ ვხვდებით ტოლკინის ნაწარმოებებში.

მნიშვნელოვანია, აღვნიშნოთ ამ ნაწარმოებთა კომპოზიციური (სტრუქტურული) მსგავსება და განსხვავება. ტოლკინის „ბექდების ბრძანებელი“ სამი წიგნისგან შედგება, რომლებიც ექვს კარად და ცალკეულ თავებად არის დაყოფილი, თუმცა თანმიმდევრულად ერთ მთლიანობას ქმნიან. ნ.დავითაშვილის „იროელთა ქრონიკები“ ექვსი წიგნისგან შედგება, სადაც თითოეულ მათგანში ცალკეული ამბავია მოთხრობილი. თითოეული წიგნი ცალკე თავებად არის დაყოფილი. თავების საინტერესო დაყოფას ვხედავთ წიგნში „ნისლებში და ნისლებს მიღმა“. ავტორმა იმ თავებს, სადაც ნისლში გახვეული სოფლის ამბებია მოთხრობილი, „ნისლებში“ უწოდა, ხოლო სხვა ადგილების ამბების გადმოცემისას დანარჩენ თავებს - „ნისლებს მიღმა“.

რაც შეეხება ნაწარმოებთა სტილს, ვინაიდან ორივე ავტორის ნაშრომები კლასიკური ფენტეზის ქვეჟანრს მიეკუთვნება, ისინი ფენტეზის სტილით არის დაწერილი. ენა - დახვეწილი და თხრობა - საინტერესო.

ვინაიდან ფენტეზის ნაწარმოებში მოქმედება არარეალურ, ჯადოსნურ სამყაროში ხდება, მწერალს უწევს, განსაკუთრებული ოსტატობით დახატოს ნაწარმოების ატმოსფერო და მკითხველში უფრო დამაჯერებლად შექმნას შესაბამისი განწყობა. ფენტეზის სიუჟეტი მრავალფეროვანია. ამბები სხვადასხვა ადგილებში ვითარდება. ამიტომ ორივე მწერალი განსაკუთრებული მონდომებით აღწერს ქვესკნელს, დაჭაობებულ და გამომშრალ ადგილებს, იდუმალ ტყეებსა და ბობოქარ ზღვებს, რაც შესანიშნავ ფონს ქმნის და ჯადოსნურ ელფერს სძენს ორივე ავტორის ნაწარმოებებს.

რაც შეეხება ტოლკინისა და დავითაშვილის ნაწარმოებთა თემას, უპირველეს ყოვლისა, ეს არის ბრძოლა სიკეთესა და ბოროტებას შორის. თუმცა, ასევე არის წარმოდგენილი მეგობრობის, პატრიოტიზმისა და ფემინიზმის თემები, რაც ნაწარმოებს უფრო მრავალფეროვანსა და საინტერესოს ხდის.

3.2 ფენტეზის ჯადოსნური ელემენტები

ყველაზე უმთავრესი რამ, რაც ფენტეზის ნაწარმოებს სხვა ჟანრებისგან განასხვავებს, არის გამოგონილი, არარსებული, ჯადოსნური ელემენტები. ფენტეზის ავტორი იგონებს სხვადასხვა არსებებს, მცენარეებს, საკვებს, ადგილებს და ეს ყველაფერი ეხმარება მათ ჯადოსნური ატმოსფეროს შექმნაში და წარმოადგენს ერთგვარ „გაფორმებას“, რის გარეშეც ფენტეზის ნაწარმოები ამოვარდება ჟანრის დამახასიათებელი ჩარჩოდან. შესაბამისად, რაც მეტი ჯადოსნური ნივთი თუ არსება იქნება ნაწარმოებში წარმოდგენილი, მით უფრო საინტერესო და ხარისხიანია ფენტეზის ნაწარმოები. ქვევით წარმოდგენილია ჯ.რ.რ. ტოლკინისა და ნატო დავითაშვილის მიერ შექმნილი ჯადოსნური ელემენტები, რომლებიც თემატურად არის დალაგებული. გამოგონილი არსებები, მცენარეები, რასები, საკვები, ნივთები და პროფესიები. ტოლკინის სამყაროში გვხვდება შემდეგი გამოგონილი ჯადოსნური ელემენტები: არსებები - ენტები, ჰობიტები, ორკები, ვალარები, ბეორნი; ნივთები - სილმარილები, საკვები - ლემბასი და სხვა. ნატო დავითაშვილის სამყაროს ჯადოსნური ელემენტებია: მცენარეები და ბუნება - ტარუტო, ხე ბუერია, დრაგონია, ხე ანჩარი, მომღერალი კლდეები; გამოგონილი არსებები - ბესანჯი, ფრთოსანი ლომები, მეგალადონები, კაცმაცუნები, მორგვები; ნივთები - სველთვალებიანი ნიღაბი, კურბეისები; რასები - იტურელები, ქაოსის მომღერლები, შერისხულები, რკინის ხალხი, ზღვის ხალხი; პროფესიები - კვამლის წამკითხველი, ილუმელი, ჯადეგი, მოტირალი დები,

როგორც ვნახეთ, ორივე ავტორს უხვად აქვს გამოყენებული გამოგონილი ჯადოსნური ელემენტები, რითაც მათი ნაწარმოებები უფრო მრავალფეროვანი და საინტერესო ხდება, თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ ნატო დავითაშვილის მიერ შექმნილი ჯადოსნური ელემენტები რიცხვობრივად სჭარბობს

ტოლკინის ელემენტებს. ეს ფაქტი იმით აიხსნება, რომ მისი მთავარი გმირის, ლილე იროელის სხვადასხვა კარში გასვლით ავტორი უფრო მეტ ჯადოსნურ სამყაროს გვაცნობს.

დასკვნა

ფენტეზიმ, როგორც ლიტერატურულმა ჟანრმა, რთული და მნიშვნელოვანი გზა განვლო, სანამ ცალკე არსებულ ელემენტად ჩამოყალიბდებოდა და მკვეთრად გაემიჯნებოდა მონათესავე ჟანრებს - ზღაპარსა და სამეცნიერო ფანტასტიკას. ჯონ რონალდ რუელ ტოლკინმა ყველაზე დიდი წვლილი შეიტანა ფენტეზის, განსაკუთრებით კლასიკური ფენტეზის (High Fantasy) ჩამოყალიბებაში. მან შექმნა ფენტეზის ჟანრის ისეთი მაღალი სტანდარტი, რომელიც ვერც ერთმა სხვა ავტორმა ვერ შეცვალა, თუმცა ცალკეულმა ავტორებმა შეძლეს განეხილათ და მრავალფეროვანი გაეხადათ იგი. ფენტეზის მამამთავრის, ტოლკინის გავლენას, ბუნებრივია, ვერც ქართული ფენტეზის წარმომადგენელმა ნატო დავითაშვილმა აუარა გვერდი, თუმცა მან შეძლო ფენტეზის ჟანრის მოდერნიზაცია - მნიშვნელოვნად განავრცო და ახლებურად დაამუშავა ფენტეზის ჟანრის ელემენტები და მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა ფენტეზის მწერალთა რიგებში.

ორივე მწერლის შემოქმედება მითოლოგიურ საწყისს ეყრდნობა - ტოლკინმა თავისი ნაწარმოებების შესაქმნელად ძველი კელტური მითოლოგია და ძველი ინგლისური მითები გამოიყენა, ნატო დავითაშვილმა კი - ქართული მითოლოგია. ამიტომ, ჩვენი კვლევისას ყოველთვის იყო იმის ცდუნება, რომ მითოლოგიისა და ფენტეზის ურთიერთმიმართების საკითხებსაც შევხებოდით, თუმცა, კვლევის ამ ეტაპზე გავემიჯნეთ მითოლოგიურ ასპექტს და აქცენტი მხოლოდ სტრუქტურულ და შინაარსობრივ მხარეზე გავაკეთეთ. იმისათვის, რომ შესაძლებელი გამხდარიყო ზუსტი პარალელების გავლება, ნაშრომში ამ ავტორთა ნაწარმოებები განვიხილეთ შვიდი ძირითადი ელემენტის მიხედვით, როგორცაა 1) დრო და სივრცე, 2) პერსონაჟები, 3) სიუჟეტი, 4) კომპოზიცია, 5) სტილი, 6) ატმოსფერო და 7) თემა. როგორც სადისერტაციო ნაშრომის მეორე და მესამე თავში უკვე წარმოვადგინეთ, აქ დასახელებული შვიდი ელემენტის განხილვისას ორივე ავტორის ნაწარმოებებში

გამოიკვეთა როგორც მსგავსება, ისე გარკვეული განსხვავებებიც, რამაც ცხადად წარმოაჩინა ნატო დავითაშვილის, როგორც ფენტეზის ავტორის ინდივიდუალიზმი, რაც ფენტეზის ნაწარმოების აღნიშნული ელემენტების ორიგინალურ და თავისებურ განვითარებაში გამოიხატა.

დროისა და სივრცის ელემენტს, რომელიც ორი განზომილებისაგან - **დროისა და სივრცისაგან** შედგება, ორივე ავტორი დამაჯერებლად გვიხატავს. მათ მიერ შექმნილი სამყარო გვიქმნის რეალურ განცდას, რომ გმირებთან ერთად ვმოგზაურობთ ჯადოსნურ სამყაროში. ძირითადი განსხვავება მათ შორის არის ის, რომ დროის ელემენტი უფრო სრუქტურირებულად და დახვეწილად არის წარმოდგენილი ტოლკინთან, რაც ავთენტური დროის ქრონოლოგიის შექმნაში გამოიხატება. თუმცა, სივრცის თვალსაზრისით ნატო დავითაშვილი მეტ მრავალფეროვნებას გვთავაზობს: ლილე სხვადასხვა, ერთმანეთისაგან განსხვავებულ სამყაროში გადის სხვადასხვა კარების მეშვეობით; ჯადოსნური ადგილები და ლანდშაფტიც მის ნაწარმოებებში უფრო მრავალფეროვანია: აქ აღწერილია კოლხეთი, აბარდაგანი, ჰექათიონი, ელოინის მთა, ცეცხლოვანი მიწები, კორუნდია და მრავალი სხვა უცნაური ადგილი. ტოლკინთან შედარებით მწირია და ერთფეროვანი ეს კომპონენტი - **სივრცე** აქ შუამიწეთით შემოიფარგლება, რომელიც ძალიან ჰგავს რეალურ დედამიწას. შესაბამისად, თუკი ტოლკინის ნაწარმოები ე.წ. „მაღალი, კლასიკური“ ფენტეზის ნიმუშია, ნატო დავითაშვილი გვთავაზობს როგორც მაღალ, ისე დაბალი ფენტეზის ნაწარმოებებს დროისა და სივრცის ასპექტში.

მსგავსება იკვეთება ხუთივე ტიპის პერსონაჟში: პროტაგონისტი, ანტაგონისტი, მენტორი, შემწე გმირი (გმირები) და გამოგონილი არსებები. ტოლკინმა მთავარი გმირის, ფროდოს, მრავალი ფუნქცია პროპისეული ზღაპრის გმირის რამდენიმე ფუნქციას მოარგო, და თავისებურად განავითარა. გარდა ამისა, შემოიღო გმირთა დამატებითი ფუნქციები, რაც შემდგომში დამკვიდრდა, როგორც ფენტეზის გმირის ფუნქცია. დამატებითი ფუნქციები შეიძინა ნატო დავითაშვილის მთავარმა გმირმაც, თუმცა, აქ ავტორი უფრო შორს წავიდა - „ლილე“, რომელიც სვანურ მითოლოგიაში მზის ღვთაებას წარმოადგენს, დავითაშვილმა პერსონაჟად

აქცია, რომელიც მრავალი თვისებით არის გამორჩეული და განსხვავებული სტანდარტული ფენტეზისეული პროტაგონისტი გმირისგან. კერძოდ, ის დაბადებიდანვე არის მოვლენილი ქვეყნიერების მხსნელად, აქვს განსაკუთრებული ნიჭი შორ მანძილზე ხედვისა, ანათებს სიბნელეში, შეუძლია სტიქიებად გადაქცევა, არის უბადლო მეზრძოლი და გამოირჩევა გაბედულებითა და უშიშარი ბუნებით, რითაც აშკარად განსხვავდება ტოლკინის ფროდოსგან. ნატო დავითაშვილს სხვა მითოლოგიური გმირებიც შემოჰყავს თავის ნაწარმოებებში - ღვთისშვილები, ქაჯები, დევები, მამბერები, ჭინკები, მესეფეები; ასევე ცალკეული მითოლოგიური გმირები - ბარბალე, მორიგე ღმერთი, ბერი ბაადური, კოპალა, იახსარი, პირქუში, როკაპი, თერგვაული, გველისფერი და სხვა მრავალი. ნაწარმოებებში ავტორი მითოლოგიურ გმირთა მოდიფიკაციას პერსონაჟთა დონეზე ახდენს და მათ ლიტერატურულ გმირებად გადააქცევს. აღსანიშნავია ანტაგონისტი გმირების მსგავსება ორივე ავტორთან, კერძოდ, გარეგნული მახასიათებლების - ცეცხლოვანი თვალის დანიშნულება. გარდა იმისა, რომ მათ მაკონტროლებელი ფუნქცია გააჩნიათ, ტოლკინის ანტიგმირის, საურონის თვალი წყველის სიმბოლოცაა; ნატო დავითაშვილმა კი მას უფრო გონიერების, ინტუიციისა და „მესამე თვალის“ ფუნქცია შეუთავსა. შესაბამისად, დავითაშვილის ანტაგონისტი გმირი გონებრივი შესაძლებლობებით უფრო მაღალ დონეზე დგას, ვიდრე საურონი. რაც შეეხება გამოგონილ არსებებს, ორივე ავტორთან არის უცნაურ არსებათა ფართო სპექტრი. (ტოლკინის ჯადოსნური ელემენტები - ა) მცენარეები: ენტები; ბ) გამოგონილი არსებები: ჰობიტები, ორკები, ვალარები, ბეორნი; გ) ნივთები: სილმარილები, დ) საკვები: ლემბასი. ნატო დავითაშვილის ჯადოსნური ელემენტები - ა) მცენარეები და ბუნების ელემენტები: ტარუტო, ხე ბუერია, დრაგონია, ანჩარი, მომღერალი კლდეები; ბ) გამოგონილი არსებები: ბესანჯი, ფრთოსანი ლომები, კაცმაცუნები, მორგვები; გ) ნივთები: სველთვალეზიანი ნილაბი, დ) საკვები: კურბეისები; ე) რასები: იტურელები, ქაოსის მომღერლები, შერისხულები, რკინის ხალხი, ზღვის ხალხი; ვ) პროფესიები: კვამლის წამკითხველი, ილუმელი, ჯადეგი, მოტირალი დები). ტოლკინის ელფები გამოგონილი არსებების ყველაზე სრულყოფილ მაგალითს წარმოადგენენ. ავტორს ძალიან დიდი შრომა აქვს გაწეული როგორც ლიტერატურული კუთხით, ასევე

ენობრივი თვალსაზრისითაც. ავტორმა ელფებს უძველეს კულტურ ელემენტებზე დაყრდნობით თვითმყოფადი სრულყოფილი ელფური ენა შეუქმნა - მდიდარი ლექსიკური მარაგითა და სრულფასოვანი გრამატიკით. ბუნებრიობის მისაღწევად კი დიალექტური ვარიაციებითაც განავრცო იგი. ნატო დავითაშვილსაც აქვს შექმნილი „ზღვაური ენა“, რომელზეც თავის პერსონაჟებს - „ზღვის ხალხს“ ასაუბრებს, თუმცა აქ მხოლოდ რამდენიმე სიტყვაა წარმოდგენილი და არ არის ისეთი მასშტაბური, როგორც ტოლკინთან. ნატო დავითაშვილის მიერ შექმნილი „ზღაური ენა“ უფრო სოციოლექტის შემთხვევად უნდა განვიხილოთ, ვიდრე დამოუკიდებელ, სრულფასოვან ენად.

ჯადოსნური ელემენტების შედარებისას განსაკუთრებულად უნდა აღვნიშნოთ ის გარემოება, რომ ნატო დავითაშვილის მიერ შემოტანილი დამხმარე ჯადოსნური ელემენტები რიცხვობრივად ბევრად აღემატება ტოლკინისმიერ გამოგონილ ელემენტებს, რაც იმით აიხსნება, რომ ქართველი ავტორის გმირი მრავალ პარალელურ სამყაროში მოგზაურობს და შესაბამისად, მრავალფეროვან და განსხვავებულ ჯადოსნურ გარემოს საჭიროებს.

ნაწარმოებთა სტილი და ატმოსფერო ორივე ავტორთან განსაკუთრებულად იდენტურია. მასში აღწერილი ისტორიები მოთხრობილია ყოვლისმცოდნე ავტორის მიერ, საინტერესო სტილით, ხოლო ჯადოსნური ელემენტების შემოტანა განსაკუთრებულად მიმზიდველ ატმოსფეროს ქმნის. სიუჟეტური სირთულისა და დიდი მოცულობის გამო ორივე ავტორის ნაწარმოებთა კომპოზიცია რთული აგებულებისაა და ისტორიები რამდენიმე წიგნის მეშვეობით არის გადმოცემული. რაც შეეხება თემას, ტოლკინისა და ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებების, ისევე, როგორც ყველა ფენტეზის ნაწარმოების, მთავარი თემა არის ბრძოლა სიკეთესა და ბოროტებას შორის. თუმცა, პარალელურად, მათში წარმოდგენილია პატრიოტიზმის, მეგობრობის, სიყვარულისა და ფემინიზმის თემები, რაც განსაკუთრებულად ამდიდრებს ორივე მწერლის შემოქმედებას. აღსანიშნავია ფემინიზმის თემის სიმძაფრე ნატო დავითაშვილთან, რაც უამრავი ქალი გმირის შემოყვანაში გამოიხატება. ეს შეიძლება ავხსნათ იმ ფაქტით, რომ ტოლკინისგან განსხვავებით,

ქალი ავტორი უფრო მეტად ცდილობს ქალი გმირების როლისა და მნიშვნელობის წარმოჩენას ფემინიზმის თემის წინ წამოწევა ნატო დავითაშვილის შემოქმედებაში მისი, როგორც ქალი ავტორის, ისე თანამედროვე ავტორის ბუნებრივი პოზიციისა ქალის როლის უკეთ წარმოსაჩენად.

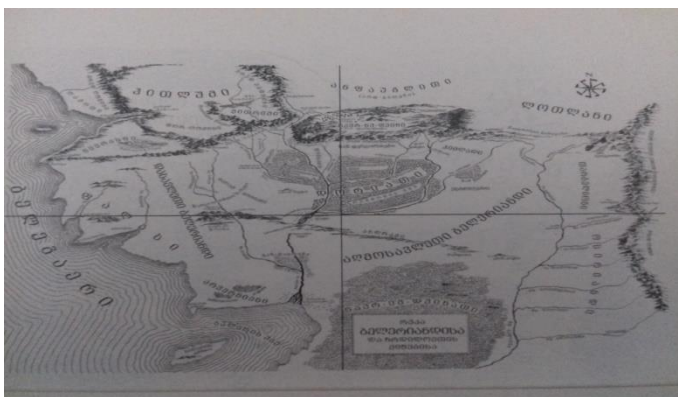
ნატო დავითაშვილმა სიუჟეტური ხაზის განვითარებაშიც შეიტანა ცვლილება. თუკი ტოლკინთან ისტორია თანმიმდევრულად ვითარდება, ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებები ვხედავთ სიუჟეტურ კვეთას, რომელიც დროში მოგზაურობით ხორციელდება; მეტიც, გმირები მეექვსე წიგნიდან („აიას გზა“) პირველ წიგნში („ნისლებში და ნისლებს მიღმა“) ასახულ პერიოდში გადადიან. ტოლკინის მიერ მოთხრობილი ბექდის ამბავი „ბექდების მბრძანებლის“ მესამე წიგნით, „მეფის დაბრუნება“, მთავრდება, რომელიც სიუჟეტური ხაზით ყველაზე ახლოს დგას ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებთან „ამბავი ლილე იროელისა“. ნაწარმოების ბოლოს ტოლკინის მთავარი გმირი შორეულ მოგზაურობაში მიდის, ის ვერ მკვიდრდება ერთ ადგილას, არ აქვს პირადი ცხოვრება, გეგმები მომავლის შესახებ. რაც შეეხება ნატო დავითაშვილს, იგი არ წყვეტს ლილეს ისტორიას, ის შემდგომ წიგნებშიც აგრძელებს ამბის თხრობას - მისი გმირი პოულობს სიყვარულს, ჰყავს მემკვიდრე, აგრძელებს თავგადასავლებით სავსე ცხოვრებას და მის ისტორიას ბედნიერი დასასრული აქვს.

როგორც ვნახეთ ჯ.რ.რ.ტოლკინისა და ნატო დავითაშვილის ნაწარმოებებში მრავალი მსგავსება იკვეთება, რომელთა ძირითადი ელემენტები ზუსტად ჯდება ფენტეზის ჟანრობრივ ჩარჩოებში, თუმცა, მათ შორის არსებობს განსხვავებებიც, რაც ინდივიდუალურ და ავტორისეულ შეფერილობას მათებს მათ შემოქმედებას. ნიშანდობრივია ორივე ავტორის როლი თავისი ქვეყნის ლიტერატურის განვითარებაში. ტოლკინმა გააცოცხლა ძველი კელტური მითები და უძველესი ლეგენდები, შეავსო ახალი ელემენტებით, შექმნა ახალი სამყარო თავისი სრულყოფილად ფორმირებული ენებითა და არსებებით და საფუძველი დაუდო ახალი ჟანრის - ფენტეზის ჩამოყალიბებას. ასევე დიდია ნატო დავითაშვილის წვლილი ქართული ლიტერატურის განვითარებაში. მან არა მარტო გააცოცხლა ძველი ქართული მითოლოგია, არამედ ახლებური ინტერპრეტაციით წარუდგინა იგი

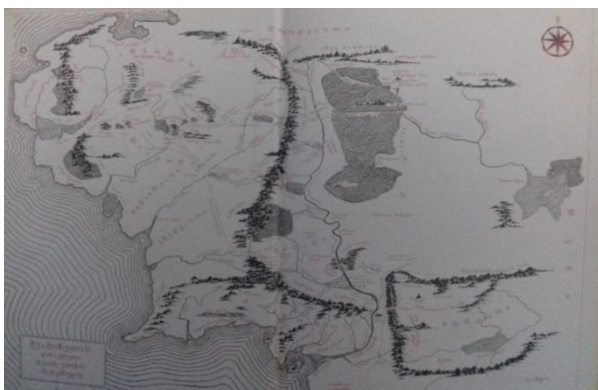
მკითხველს. მრავალფეროვანია მის მიერ შექმნილი თვითმყოფადი სამყაროები, რომელშიც მთავარი გმირი, ლილე იროელი მოგზაურობს. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ორ ავტორთა ნაწარმოებები სხვადასხვა დროში და სივრცეში შეიქმნა, განსხვავებულ სოციოკულტურულ და ლიტერატურულ გარემოში, რაც განაპირობებს კიდევ განსხვავებას, მათ შორის მაინც არის საერთო მახასიათებლები, რითაც შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ქართული და ინგლისური ფენტეზის ნაწარმოების ძირითადი ელემენტები ერთმანეთის მსგავსია. ხოლო ნაწარმოებთა განსხვავებები მიგვანიშნებს ავტორთა ინდივიდუალიზმსა და ორიგინალურობაზე.

ილუსტრაციები

1. ბელერიანდი, 1 ეპოქა

2. შუამიწეთი, მე-3 ეპოქა

3. ჰობიტების კალენდარი

ჰობიტების კალენდარი

საფრენის დღე	(A) სარანი	(B) ვოლუმუზი	(C) ვარკუნთი
1 8 15 22 29	1 8 15 22 29	1 8 15 22 29	1 8 15 22 29
2 9 16 23 30	2 9 16 23 30	2 9 16 23 30	2 9 16 23 30
3 10 17 24	3 10 17 24	3 10 17 24	3 10 17 24
4 11 18 25	4 11 18 25	4 11 18 25	4 11 18 25
5 12 19 26	5 12 19 26	5 12 19 26	5 12 19 26
6 13 20 27	6 13 20 27	6 13 20 27	6 13 20 27
7 14 21 28	7 14 21 28	7 14 21 28	7 14 21 28
8 15 22 29	8 15 22 29	8 15 22 29	8 15 22 29
9 16 23 30	9 16 23 30	9 16 23 30	9 16 23 30
10 17 24	10 17 24	10 17 24	10 17 24
11 18 25	11 18 25	11 18 25	11 18 25
12 19 26	12 19 26	12 19 26	12 19 26
13 20 27	13 20 27	13 20 27	13 20 27
14 21 28	14 21 28	14 21 28	14 21 28
15 22 29	15 22 29	15 22 29	15 22 29
16 23 30	16 23 30	16 23 30	16 23 30
17 24	17 24	17 24	17 24
18 25	18 25	18 25	18 25
19 26	19 26	19 26	19 26
20 27	20 27	20 27	20 27
21 28	21 28	21 28	21 28
22 29	22 29	22 29	22 29
23 30	23 30	23 30	23 30
24	24	24	24
25	25	25	25
26	26	26	26
27	27	27	27
28	28	28	28
29	29	29	29
30	30	30	30

4. კოლხეთი, („ამზავი ღილე იროელისა“).

5. „ლურჯი სუფრის მოცეკვავე“

9. ელფური ანბანი

ქ	ჟ	ყ	ვ	კა	ქა	ცა	უა
ქცქ	ჟყჟ	ყცყ	ვჭვ	კაჟ	ქაჟ	ცაჟ	უაჟ
tinco	parma	calma	quesse	ando	umbar	anga	ungwe
t	p	c	qu	nd	mb	ng	ngw
[t]	[p]	[k]	[k ^w]	[nd]	[mb]	[ŋg]	[ŋg ^w]
ხ	ხ	ღ	ღ	ხა	ხა	წა	უა
ხეღ	ხეჟ	ღეღ	ღეჟ	ხაჟ	ხაჟ	წაჟ	უაჟ
súle	formen	harma	hwesta	anto	ampa	anca	unque
s	f	ch	hw	nt	mp	nc	nqu
[s]	[f]	[x]	[x ^w]	[nt]	[mp]	[ŋk]	[ŋk ^w]
ნ	ნ	ცა	უა	ნ	ნ	ცა	უა
ნენ	ნენ	ცაენ	უაენ	ნენ	ნენ	ცაენ	უაენ
númen	malta	ngoldo	ngwalme	ore	vala	anna	vilya
n	m	n	nw	r	v	y	v/w
[n]	[m]	[n]	[n ^w]	[r]	[v]	[j]	[v/w]
ღ	ღ	ტ	ტ	ს	წ	წ	წ
ღენ	ღენ	ტენ	ტენ	სენ	წენ	წენ	წენ
romen	arda	lambe	alda	silme	silme	áze	áze
r	rd	l	ld	s	s	z	z
[r]	[rd]	[l]	[ld]	[s]	[s]	[z]	[z]
ღ	ღ	ღ	ღ	ღ	ღ	ღ	ღ
hyamen	hwesta	yanta	úre	osse	halla	telco	ára
hy	hw	i	u		h	short vowel	long vowel
[j/ç]	[w/h ^w]	[i]	[u]		[h]	carrier	carrier

10. ტექსტი ელფურ ენაზე

წ ზე ჯ აყცქაა კარე ზაფ აყცქაა.
 ზაფ წ ხე ლე ზუჟა ჯ ტერა:
 ჯა ტეა ზე ჯ სრაცა კარე ზაფ ზაფა.
 კარე ზე ჯ ზაფ სრაცა ჯა ზერა::

ზერა ჯა წე რ ზაფ წე ჯა ზერა.
 რ ტაჟა ზერა ჯა ზაფა წე სრაცა:
 ზაფაჟა წე ჯა ჯაჟა ჯა ზე ჯაჟა.
 ჯა ზერაჟაჟა ზაფა წე ჯა ჯაჟა::

The Riddle of Strider